

Rom Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Rom Mur

¹ ✧ Iau Paulus, pe Iau non nenge e umume nge Iesus Kristus. Pe NeHalang iua iau ke iau hekulku-longa. Pe henonou hote iau nga ume nenge e haliu hote nena helenga urana toto ngana. ² ✧ Helenga urana toto ngana nem, i NeHalang nena helenga manmanna ngana nenge tunge lange nena hetat-alonga mur ke tehas sue nga nena alalaha tapuna ngana mur. ³ Pe helenga urana toto ngana nem heleleia Tuna nenge lohot ke i non pe lohot nga mata nenge ne Teuit. ⁴ Pe Ope nenga poinga nge pengpeng henonou hote ke ara Non Soke Iesus Kristus, i NeHalang Tuna nenge kikina ngana halang iange maul haka mule nga metenga. ⁵ ✧ Pe NeHalang letena urana ia imem pe henonou hote imem ke imem hekulku-longa ana hana mur iange hunu nge Iesus. Ke NeHalang kulosia imem ke mo iua hehei pe hana nga kileng lochloch ke leteria manmanna pe te nanasia nena helenga. ⁶ Pe imo pule a longe iunga nem ke ulolo, nenge NeHalang iua imo ke a lohot ke Iesus Kristus nena hana mur imo.

⁷ ✧ Ke alalaha nei ehas ia ke lange imo hehei pe hana lochloch nge Rom. Imo NeHalang mutena taua imo pe iua imo ke nena hana mur nge peng-peng.

✧ **1:1:** Ume 9:15 ✧ **1:2:** Rom 16:25-26 ✧ **1:5:** Ume 26:16-18;
Kal 2:7-9 ✧ **1:7:** Num 6:25-26

E hetalaulau amo ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus leteria ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Hehei Pe Hana Nge Rom

⁸ Iok, e teke e talun tele lek helenga ke mai: Hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich te nenene imo nge letemo manmanna. Nem poia iau ke e hele urana toto lange ak Soke NeHalang. Pe Iesus Kristus i sipona poia ure nem ke lohot ke pomam. ⁹ Iau e tung teu tote iau ke e ume nge NeHalang ke e haliu hotote helenga urana toto ngana nenge Tuna, pe letek metene imo ke kokoes. E hele ke pomai pe NeHalang eteia ke helenga nei manmanna. ¹⁰ ✧Nga etue lochloch e hetalaulau amo pe pule e hetalaulau ke e teke lek kue urana kela e lohot nge imo, pe nenge teke NeHalang lemene, poia ke lohot ke pomam.

¹¹ Iange iau e teke ela ke e lohot toto nge imo ke e tunge Opepengpeng nena tunginga hel lange imo ke hekerkereng ia imo. ¹² Lek helenga luna mai koi: E teke ta hekerkereng hel nga letera manmanna ngana mur. Ke imo letemo manmanna ngana hekerkereng ia iau pe iau letek manmanna ngana hekerkereng ia imo. ¹³ ✧Titik mur pe liliuk mur, e teke a eteia ke nek. Iau e heninin ia lek inga mur ke kokoes lo ke e teke ela nge imo, ke e heole tele hana hel nge imo ke te nanasia Kristus ke pomanga nenge e poia lange hana lomonmona ngana mur. (Pe ero, ute koi nenge poi elele iau ke atat nei kura.)

✧ **1:10:** Ume 19:21; Rom 15:23 ✧ **1:13:** Ume 19:21

¹⁴ Iange iau ak ume laka nenge e halaua hehei pe hana lochloch. Hehei pe hana nenge iri Krik pe nenge iri Krik ero. Pe nge iri nenge te etei ngaria ele haka toto pe iri nenge te etei ngaria unne sune mana. ¹⁵ Ke ngana laka nenge letek haka toto ke e teke e haliu hote helenga urana toto ngana lange imo nenge Rom pule.

Helenga Urana Toto Ngana Kikina Ngana

¹⁶ ✧ Iau e palut haka tote Helenga Urana Toto Ngana iange NeHalang kikina ngana laka helenga nem. Pe I longala teua iri lochloch nenge leteria manmanna nga helenga nem mana. Iri nenge NeHalang mene tele iri, laka Iuta mur. Ke het pe lape longala teua hana lomonmona ngana mur pule. ¹⁷ ✧ Pe helenga urana toto ngana nem, hele urume kue nenge NeHalang hetue ita ke ita hehei pe hana nge pengpeng. Kue elle mana. Ngana laka letera manmanna ngana. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele nenge letena manmanna pe NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng, lape tu ke maulul.”

Hehei Pe Hana Tehul Rumeria Ia NeHalang

¹⁸ NeHalang tu nga tapa pe henonou hote letena inin ngana ke teke tuachol ia poinga poreke ngana nenge hehei pe hana te popoia, pe nga nenge tehul rumeria ia poinga nenge NeHalang mutena taua. Iange poinga nemur te hepiriu ele helenga manmanna toto ngana nge iri. ¹⁹ ✧ NeHalang henonou hote letena inin ngana lange iri iange ure lochloch

✧ **1:16:** Mak 8:38; Ume 13:46; 1Ko 1:18-24 ✧ **1:17:** Hab 2:4; Rom 3:21-22 ✧ **1:19:** Ume 14:15-17; 17:24-28

ngana nenge hemallaha hote i ke hehei pe hana te eteia I, i sipona hemallaha hote lange iri ke ulolo. ²⁰ ✧Pe ute hel nge NeHalang, hehei pe hana nakuria ero toto nge te naue nga mataria. Ure nenge pomanga; Nena kerkerenga nenge tu ke koko pe nena ure talkomkome ngana mur. Pe nga etue nenge NeHalang ala hote ich, ure nemur te lohote ke mallaha mana ke at heueu nei pe te eteia iri ke ulolo. Ke pomalam hehei pe hana tesau hote helenga nenge pomai ke te hele ala aria nga ure poreke ngana mur nenge te popoia ero: Nenge te hele ke teke, “Ah! Imem mo eteia ero i!”

²¹ ✧Iri te eteia ke NeHalang tu pe te heto heke i ero pe te hele urana lange i ero pule. Leteria matana ngana mete sio pe leteria au ala mana. ²² ✧Iri siporia te hele ke te teke leteria matana pe ero, aria hauaua toto ²³ ✧iange te heto heke NeHalang nenge tu ke koko ero pe te heto haka koukoua aetapuna nenge te umeia ke nakuna manga ure nemur nga ich. Nenge nakuria pomange hehei pe hana pe ngie mur pe huros mur pe ilimo mur.

²⁴ Ke pomalam NeHalang poia hehei pe hana nemur ke te nanasia leteria tuanin ngana poreke ngana mur, nenge poi hote meinga nga salaunga ana poinga nenge tepoi helelia nga singiria. ²⁵ Iri tesau sue NeHalang nena helenga manmanna ngana pe te hetaua nga helenga pallaklaka ngana nenge te nanasia. NeHalang ala hote ure lochloch pe hehei pe hana tehul rumeria ia i pe te heto heke pe te nanasia ure nemur nenge ala hote iri. Ta

✧ **1:20:** Job 12:7-9; Psa 19:1 ✧ **1:21:** Epe 4:17-18 ✧ **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 ✧ **1:23:** Deu 4:15-19; Psa 106:20

heto heke NeHalang ke koko. Manmanna!

²⁶ Ke nga poinga nem NeHalang poia meinga ana poinga mur ke lohot nge iri. Nenge hehei tema luluch mulmule nge hehei pe te nanasia leinga ana poinga ero. ²⁷ ☆Pe hana pule ke pomalam. Tema luluch nge hehei ero pe tela tau mulmule hana. Hana tepoi hel mule ia meinga ana poinga nge iri. Pe nga reria poinga poreke ngana nem, te longia tuangachol poreke ngana lange iri ke ulolo.

²⁸ Pe pule hehei pe hana lemeria ero nge leteria metene ure manmanna ngana mur nge NeHalang. Ke pomalam NeHalang poia leteria tuanin ngana poreke ngana mur ke heporeke tote iri, ke te poia poinga poreke ngana mur nenge urana ero toto nge te poia. ²⁹ Pe te muta toto nga poinga poreke ngana mur pe te teke reria ure pule ke pomange mele hel, pe tepoi poreke mele hel pe saria kekeke ke te hunun hana, pe te palpal pe te pallaklaka, pe leteria poreke tau tote mele hel. Pe te ngunngunu ³⁰ pe te hele porekreke mele hel, pe tehul rumeria ia NeHalang pe te helete ininin ia mele hel, pe nga leteria nge teu tetal heke iri pe te palut lekleke iri, pe leteria matana hote poinga poreke ngana ana kue halang pe te longo taua tetemeria mur pe tataria mur ero. ³¹ Pe leteria matana nga poinga mur nenge urana ero pe tetal hite reria helenga mur ero, pe te poia poinga urana ngana lange mele ero pe leteria ia mele ero. ³² Iri te eteia ke NeHalang nena hotonga hele ke teke, mele hel nenge te popoi ke mai lape te mete. Pe ero, tepur hit mene poinga nemur pe

☆ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

te ngai heke iri hel ke te poia poinga nemur pule.

2

NeHalang Lape Amnei Teu Nga Ita Lochloch Rera Poinga Mur

¹ ✧Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, atue helenga lange mele hel nga poinga poreke ngana nenge te poia ero. Poinga nem poreke. Iange poinga nenge te poia nem iong lape o poia pule pe helenga nenge otue lange iri nem lape latau mule laka iong, ke heporeke iong malam. ² Ita ta eteia ke NeHalang amnei teu ngana nga poinga nenge pomai, poia nga poinga nge manmanna pe pengpeng. ³ Pe imo, lemo poinga elle mana ke mange hana nenge a tutue iri ia helenga nem. Pe a teke lape NeHalang renge imo nga lemo poinga nem ma? ⁴ ✧NeHalang poi ke urana toto lange imo ke poia melmelenga e ke lohote nge imo ero. Iange teke poia imo ke a hulua letemo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe imo letemo tu toto nga nena poinga urana ngana nei ero. Imo nge a eteia ero kai? NeHalang poi ke nek lange imo iange teke poia imo ke a hulua letemo.

⁵ Pe imo a chuchuseng ala mana pe lememo ero nge a hulua letemo. Ke nga lemo poinga nei imo sipomo atal hoo hekeke amo melmelenga nenge lape at nge NeHalang ke ele hakaka. Pe lape lohote nge imo nga etue nenge NeHalang henonou hote letena inin ngana. Nga etue nem hulua lochloch lape te naue ke NeHalang nanasia poinga nge manmanna pe pengpeng ke amnei teu nga rera

✧ **2:1:** Mat 7:1-2; Ioa 8:7 ✧ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15

poinga poreke ngana mur. ⁶ ✧Ke NeHalang lape tuacholia mele elle pe elle ke purpure nena poinga mur nenge popoia. ⁷ Hehei pe hana hel te nanas menmene poinga nge urana. Tepoi ke pomau iange te teke NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe lape tunge maulinga ke koko lange iri. ⁸ ✧Pe hehei pe hana hel leteria tu mana nge iri siporia pe te ume ke te halau menmene iri siporia. Te hira ele helenga manmanna ngana iange te teke te nanasia poinga poreke ngana. Pe NeHalang lape tunge aria melmelenga nenge lohohot nga letena inin ngana. ⁹ Ke melmelenga palaungana lape lohohot nge hehei pe hana lochloch nenge te popoi poinga poreke ngana: Iuta mur lape iri muka ia, ke het pe hana lomomona ngana mur pule. ¹⁰ Pe iri lochloch ngana nenge te nanasia poinga nge urana, lape NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe hetakile iri ke tetu ke nek. Iuta mur iri mukaia ke het pe hana lomomona ngana mur pule. ¹¹ NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga mur.

¹² Hana lochloch ngana lape te mete pe iri erue iange iri lochloch te popoi poinga poreke ngana. Iri nenge te eteia Moses nena hotonga pe iri te eteia ero pule. Te poia poinga poreke ngana pe NeHalang lape amnei urume rera poinga mur ke pomanga hotonga hele ngana. ¹³ Iange iri nenge te longe NeHalang nena hotonga pe te nanasia lape NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng. Pe iri nenge te longo mene NeHalang nena

✧ **2:6:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 ✧ **2:8:** 2Te 1:8

hotonga pe te nanasia ero, NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng ero. ¹⁴ ✧ (Hana lomonmona ngana mur te rahite hotonga nem ero pe te nanasia hotonga hele ngana. Ke nga poinga nem, reria hotonga mur laka iri siporia mule. Pe i manmanna ke te rahite hotonga nem ero. ¹⁵ Iri te henonou hote ke nga leteria te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke ke pomanga hotonga hele ngana. Etue hel te etei ngaria nga ure nemur nenge urana pe poreke hele ke teke poinga nei poreke, nem pe hele ke teke poinga nei urana.) ¹⁶ Ure nei lape lohot nga etue nenge NeHalang poia Iesus Kristus ke amnei urume hehei pe hana reria poinga mur pe leteria tuanin ngana mur nenge talkomkome. Helenga urana toto ngana nenge e haliu hotote, heleia ke pomai.

¹⁷ Pe imo, a teke imo Iuta ae? Ke letemo manmanna nga hotonga pe a palut laklaka nge atu ke rochroi toto nge NeHalang. ¹⁸ Pe a eteia utar nenge NeHalang mutena taua ke teke a poia pe a mene hengetoro nga hotonga lo ke a nanas mene poinga nge pengpeng. ¹⁹ Pe a teke a henonoua iri nenge mataria hit pe a lohot ke imo lemenga nge iri nenge tetu nga kileng au ngana. ²⁰ ✧ Imo a teke a mene letematana ngana pe helenga manmanna ngana nga hotonga lo, ke a teke a henonoua iri nenge aria hauaua pe a hetore iri nenge te eteia ute e ero toto. ²¹ ✧ Imo a hetottore mele hel pe pomerei a hetoro mule imo ero? A hele lange iri hel ke a teke te keme ero pe imo a kemkeme. ²² A hele lange iri hel ke a teke a heporeke amo leinga

✧ **2:14:** Ume 10:35 ✧ **2:20:** 2Ti 3:5 ✧ **2:21:** Mat 23:3-4

ero pe imo sipomo a heporekreke amo leinga. Lememo ero ia aetapuna mur pe a keme mulmule tunginga nenge te lalaia nga pele nenge aetapuna mur. ²³ A palut laka ke a teke a rahite NeHalang nena hotonga pe a hemei mule i nga nenge a nanasia nena hotonga ero. ²⁴ ✧Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Hana lomonmona ngana mur te hele poreke NeHalang iange huna nge imo.”

²⁵ Nenge teke a nanansia hotonga, lemo poinga nenge a ririr us, luna palaungana nenge lape halaua imo. Pe nenge teke a nanasia hotonga ero pe te riria imo, nem nakuna pomanga te riria imo ero toto. ²⁶ ✧Hana lomonmona ngana mur te ririr us ero pe nenge teke te nanas tau tote hotonga hele ngana, nakuna pomanga iri te ririr us pule. ²⁷ Imo Iuta mur ariria singimo pe lemo hotonga tehas sue nga alalaha ke ma hite imo. Pe hana lomonmona ngana mur lape te hele poreke imo. Iange iri te riria singiria ero pe te nanas ia hotonga hele ngana pe imo a nanasia ero toto.

²⁸ Nenge teke mele i Iuta ngana toto ia ero pe te riria singina, nem poia mele nem ke lohote ke i Iuta ngana toto ia ero. Iange riringa toto ngana, singira nenge hot ana ia ero. ²⁹ ✧Ke mele nenge teke i Iuta ngana toto, lohote ke i Iuta ngana toto nga riringa nenge lohote nga letena. Pe hotonga nenge tehas sue poi hote ume nem ero, NeHalang nena Opepengpeng poi hote ume nem. Ke mele nenge poi ke pomam lape NeHalang heto heke i pe hehei pe hana te heto heke i ero.

✧ **2:24:** Isa 52:5 ✧ **2:26:** Kal 5:6 ✧ **2:29:** Deu 30:6; Kol 2:11

3

NeHalang Hele Pe Poia Ure Ke Pengpeng

¹ Ke utar nge urana nenge lape lohote nenge teke o lohote ke iong Iuta? Pe utar nge urana nenge lape lohote nga nenge teke te riria singim? ² Nenge nem ana ure urana ngana mur halang. Nga tele ngana toto NeHalang tunge nena helenga lange Iuta mur.

³ Pe nenge teke Iuta mur hel leteria manmanna nga helenga nem ero, ure nenge NeHalang teke poia lange iri lape rahit ele mule ero ol. Ae?

⁴ ✧ Ero toto paia! Hulua lochloch te pallaklaka pe NeHalang hele ke manmanna. Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke, “NeHalang, nga etue nenge o hele, te eteia ke iong o hele ke manmanna pe lape o hekousue iri nga helenga nenge te hemes teu iong ia.”

⁵ Iok, mele hel lape te hele ke pomai: Nga etue nenge ta poia poinga poreke ngana, nem henonou hot pengpeng ia ke NeHalang i non nge pengpeng. Ke nga etue nenge NeHalang tunge melmelenga at nge ita nga rera poinga poreke ngana I poia poinga nge pengpeng ero. Ae? ⁶ Pa nem ero toto! Nenge teke NeHalang i non nge pengpeng ero, pomerei nge lape amnei teu lange hehei pe hana lochloch nga ich, nga reria poinga mur? ⁷ Mele lape hele ke teke, “Nga etue nenge e pallaklaka etal haka totote NeHalang ene, iange e pallaklaka ngak nem henonou hot pengpeng ia ke NeHalang i non nge pengpeng. Pe pomerei nenge NeHalang hetue iau ke iau non poreke ngana kura mai?”

✧ 3:4: Psa 51:4

⁸ Pomam iok, a hele ke a teke, “Ta poia poinga poreke ngana, pomalam lape ure urana ngana lape lohot.” Mele hel te hele poreke tote iau ke te teke iau koi nenge e poia helenga nei. Pe NeHalang i sipona lape nau teu lange iri nga poinga nenge te poia nem.

Mele E Nga Ich Nei I Non Nge Pengpeng Ero Toto

⁹ ✧Ke lape ta hele ke merei ol? Ita luta mur mai ta urana toto nge hana lomomona ngana mur kai? Ero toto! E hemallaha hote ke ulolo ke e teke luta mur pe hana lomomona ngana mur te popoi poinga poreke ngana. ¹⁰ ✧NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo heleia pule ke teke, “Mele pele i non nge pengpeng ero toto.

¹¹ Mele pele i non nge letena matana ero toto. Mele pele naula mana nge NeHalang ke halaua i ero toto.

¹² Iri lochloch ngana te hul rumeria ia NeHalang. Pe iri lochloch ke te poia poinga poreke ngana.

Pe mele e nge poia poinga e pengpeng ero toto.

¹³ ✧Harria pomalaka nga mele nenge mete ana polo nge hanna pangpanga.

Aria hengetau hele hot menmene helenga pallaklaka ngana mur.

¹⁴ ✧Harria milang pe te hele hot menmene ure poreke ngana.

¹⁵ ✧Pe leteria inin ke ueiuei mana ke te hune hehei pe hana.

¹⁶ Nga kileng lochloch ngana nenge te laia

✧ **3:9:** Rom 1:18-2:24; 3:23 ✧ **3:10:** Psa 14:1-3; 53:1-3 ✧ **3:13:** Psa 5:9; 140:3 ✧ **3:14:** Psa 10:7 ✧ **3:15:** Isa 59:7-8

te heporeke ure mur pe te sisparai ule iri.

17 Pe te eteia poinga nenge tetu ke nek luchluch nge hehei pe hana ero.

18 ✧Pe te mataua NeHalang ero pule.”

19 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge hotonga heleia, heleia lange iri lochloch ngana nenge hotonga nem meena hite iri. Ke hotonga nem lape herengia hulua lochloch ke NeHalang amnei urume reria poinga poreke ngana mur.

20 ✧Pomalam mele e ero toto nge lape lohote ke pengpeng nga NeHalang matana nga poinga nenge nanas taua hotonga. Hotonga henonou hot mene rera poinga poreke ngana mur.

Mele Nenge Letena Manmanna Lohote Ke I Non Nge Pengpeng Nga NeHalang Matana

21 Pe nei ol, NeHalang henonoua ita nga kue e nge lape ta lohote ke ta pengpeng nga matana. Kue nem Moses nena hotonga heleia pe hetatalonga mur te heleia pule. Pe i lohote nga poinga nenge ta nanasia hotonga ero. Lohote nge NeHalang i sipona. 22 ✧Ana kue nenge at nge I sipona, ngana laka letera manmanna ngana nge Iesus Kristus. Kue elle mana nem lange hulua lochloch (nge Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur pule).

23 Iange ita lochloch ta poia poinga poreke ngana ke elle pe ta urana ero nge ta mene NeHalang nena hemalmalinga. 24 ✧Pe nga NeHalang letena urana ngana, longala teua ita ke poia ita ke ta pengpeng nga matana. Ke nem i NeHalang nena tunginga nenge at nge ita ke ta mene mene pe

✧ 3:18: Psa 36:1 ✧ 3:20: Psa 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16 ✧ 3:22: Kal 2:16 ✧ 3:24: Rom 5:1

uruna ero. Ngana laka nenge ta mene nge Iesus Kristus, nenge mene hot mule ita nga poinga poreke ngana. ²⁵ NeHalang poia Iesus ke pomanga nena kue nenge sau hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Iesus mete ke eina lele pe iri nenge leteria manmanna ke Iesus eina lele iri, NeHalang sau reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Poinga nei henonou hote ke nge nike NeHalang poia poinga nge urana pe pengpeng pe tunge tuangachol lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana ero. ²⁶ Pe heueu nei Iesus mete ngana nem henonou hote ke NeHalang poia poinga nge pengpeng nenge anei teu langa hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur pe mene iri nenge leteria manmanna nge Iesus, ke la hetue iri ke te pengpeng nga matana.

²⁷ Ke pomalam ute pele nge ta palut laka ia pe ta heto heke ita ia ero. Ia pomerei? Poinga nenge ta nanasia hotonga kai nenge poi hele mai? Ero toto! Poinga nenga letera manmanna ngana laka nenge poi hele palutinga nem. ²⁸ Ke NeHalang hetue ita ke nena hana mur nge pengpeng nga poinga nenge letera manmanna nge Iesus pe nga poinga nenge ta nanasia hotonga, nem ero. ²⁹ ✧Eh?! Iuta mur iri toro kai nenge aria Soke NeHalang mai? Pe hana lomonmona ngana mur ero? NeHalang, hana lomonmona ngana mur aria Soke ia pule. ³⁰ ✧Iange NeHalang elle mana. Pe Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur leteria manmanna ngaria elle mana. Pe NeHalang lape poia iri lochloch ke tepengpeng nga matana nga

leteria manmanna ngana elle mana nem. ³¹ ✧Pe poinga nenge ta nanasia letera manmanna ngana heporeke hotonga ero. Poinga nenge letera manmanna poia ita ke ta rahit heke hotonga.

4

Letera Manmanna Ke Mange Apraham

¹ Iok, rette Apraham i non ke mange ita pe lape ta hele teu langa ure nemur nenge te lohotot nge i ke pomerei? ² Nenge teke manmanna ke Apraham ume ke poia i sipona ke i non nge pengpeng nga NeHalang matana, lape palut laka pe heto heke i ol. Pe ero. Nakuna ero toto nge tal heke i nga NeHalang matana. ³ ✧Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Apraham letena manmanna nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana. Ke Apraham letena manmanna ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge pengpeng.”

⁴ Hana nenge te umume te olia iri nga umtutuna pe umtutuna nem te mene ke pomanga tunginga mana ero. Te mene ke pomanga ururia nge te poia ume. ⁵ Pe tatu ngara nge NeHalang altoto koi. NeHalang i non nenge poia iri nenge te poreke ke te pengpeng mule nga matana. Mele nenge poia ume pele ero pe letena manmanna mana nge NeHalang, lape NeHalang poia i ke pengpeng nga matana. ⁶ Ne Teuit heleia petanga nei pule ke teke, NeHalang nau nga hehei pe hana reria poinga urana ngana ero, nenge mene iri pe poia iri ke te pengpeng nga matana.

✧ 3:31: Mat 5:17 ✧ 4:3: Gen 15:6; Kal 3:6

7 ✧Ke ne Teuit hele ke teke,
 “Iri nenge te nanasia hotonga ero
 pe NeHalang saua reria poinga poreke ngana
 mur
 ke te lasus toto, lape te iech.

8 Pe mele nenge Non Soke letena metene
 nena poinga poreke ngana ero, lape iech
 pule.”

9 Ke petanga nei mai lape la mana nge iri nenge
 te ririr us ma lape lange iri nenge te ririr us
 ero pule? Oe! Iri nenge te ririr us ero lape
 te mene petanga nem pule. Iange ta hele hote
 nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke
 ulolo, ke ta teke, “Araham letena manmanna
 nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham
 letena manmanna ngana. Ke Apraham letena
 manmanna ngana nem, poia i ke lohote ke i non
 nge pengpeng.” 10 Ke Apraham mai te riria singina
 lo kai nenge ure nei lohote nge i mai? Ma nga
 hoena ol? Ero, ure nem lohote tala nge Apraham
 pe te riria singina nga hoena ol. 11 ✧Te riria
 Apraham singina ero kura pe letena manmanna
 nge NeHalang. Pe letena manmanna ngana nem
 poia i ke lohote ke pengpeng nga NeHalang matana,
 pe te riria singina nga hoena ol. Ke pomalam
 Apraham lohote ke iri nenge te riria singiria ero
 pe leteria manmanna nge NeHalang temeria ia.
 Ngana laka iri lochloch ngana nenge te pengpeng
 pe NeHalang mene iri ke la tetu luluch nge i.
 12 Pe lohote ke iri hel nenge te ririr us temeria ia
 pule. Ngana laka iri nenge te ririr us pe leteria

✧ 4:7: Psa 32:1-2 ✧ 4:11: Gen 17:10-11

manmanna ke pomange temere Apraham, nga etue nenge te riria singina ero kura.

NeHalang Rahite Nena Tomunga Hel Ana Helenga

¹³ ✧ Nge nike NeHalang iri nai Apraham te poia tomunga hel ana helenga ke Apraham pe nena tete mur lape te mene ich nei lochloch. Pe tomunga hel ana helenga nenge Apraham mene nem, lohot nga poinga nenge nanasia hotonga ero. Mene tomunga hel ana helenga nem iange NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng nga letena manmanna ngana. ¹⁴ ✧ Iange toinge hehei pe hana te mene NeHalang nena tomunga hel ana helenga nganangana nga poinga nenge te nanasia hotonga, lete manmanna ngana ana poinga lape luna ero. Pe NeHalang nena tomunga hel ana helenga nem nganangana ero. ¹⁵ ✧ Iange hotonga poi hote NeHalang letena inin ngana ke lohot. Pe nenge teke hotonga ero lape longonga ole pele ero.

¹⁶ ✧ Ke hehei pe hana te mene NeHalang nena tomunga hel ana helenga nganangana iange leteria manmana. Pe ure nem lohot ke pomam ke te mene tomunga hel ana helenga nganangana nem ke pomanga tunginga nenge te mene mene. Ke Apraham nena tete mur lochloch lape te mene tomunga hel ana helenga nganangana nem. Pe iri nenge te nanasia hotonga, iri toro mana reria ia ero. Iri nenge leteria manmanna ke pomange Apraham, reria ia pule iange ita lochloch ngana rette ia. ¹⁷ ✧ Ke pomanga NeHalang nena alalaha

✧ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29 ✧ **4:14:** Kal 3:18 ✧ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✧ **4:16:** Kal 3:7 ✧ **4:17:** Gen 17:5

nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “E talue iong ke o lohot ke hehei pe hana nga kileng lochloch reiette iong.” Ke tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange Apraham nem, lohot ke manmanna nga matana. NeHalang nenge Apraham letena manmanna nge i pe NeHalang nenge hemaual hekeke iri nenge te mete pe alahotote urelu nemur nenge iri ero ke te lohot.

¹⁸ ✧Apraham letena ke teke lape hoho ero ol. Pe letena manmanna nge NeHalang pe angala mana. Ke pomalam lohot ke hehei pe hana nga kileng lochloch reiette ia, ke pomanga NeHalang hele ngana ia lange i nike ke teke, “Lem tete mur lape te lohot ke iri halang toto ke pomanga itoch mur.” ¹⁹ ✧Apraham letena metene ke i tuauna toto pe ana hesinga heroi lala nga ana non kina lime ngana lo (100) pe nehei he Sara hoho ero ol. Pe i letena manmanna ngana nge NeHalang kerkereng kura. ²⁰ Apraham eteia ke NeHalang rahite nena tomunga hel ana helenga nem, ke pomalam letena manmanna ngana nge NeHalang het sio ero. Letena manmanna ngana puo ke kerkereng pe heto heke NeHalang. ²¹ Apraham amnei urume ke ure nenge NeHalang heleia ke teke poia lange i lape lohot ke manmanna. ²² ✧Ke pomalam Apraham letena manmanna ngana poia NeHalang ke iech pe NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng. ²³ Helenga nemur nenge, “NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana pe hetue i ke i non nge pengpeng,” latau mene Apraham i toro ero. ²⁴ Helenga nei at nge ita

pule. NeHalang lape longala teua ita pule iange letera manmanna nge i nenge hemaui heke ara Non Soke Iesus nga metenga. ²⁵ ✧ NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Iesus mete ke sauu rera poinga poreke ngana mur. Pe hemaui heke i nga metenga pe longala teua ita ke la tatu luluch nge I.

5

Tatu Ke Letera Elle Luluch Nge NeHalang

¹ Iok, NeHalang longala teua ita ke la tatu luluch nge i iange nga letera manmanna ngana. Pe ara Non Soke Iesus Kristus poia ita ke letera ma ke elle luluch nge NeHalang. ² Ke tames ngara heueu nei nanas urume Kristus nena ume nenge poia ke ulolo, nenge helue NeHalang letena urana ngana ana kue ke at nge ita. Pe ta iech iange lape tateu langa NeHalang nena hemalmalinga pule. ³ ✧ Pe ta iech mana nga nem ero. Ta iech pule nga melmelenga nemur nenge te lohotot nge ita. Iange melmelenga nemur te poia ita ke tames ke kerkereng. ⁴ Pe tames ke kerkereng ngara nem poia NeHalang ke letena here ita. Pe NeHalang letena here ngana ia ita nem, poia ita ke ta kulkulele ara maulinga nga tapa nge i. ⁵ Pe ta kulala ngara nem poia ita ke letera nachnai ero iange NeHalang mutena tau tote ita pe hesio teua nena Opepengpeng ke tu teu luluch nge ita ke ulolo.

⁶ Ke anau, Kristus mete ke halaua ita nenge tahul rumera ia NeHalang. Pe halaunga nem lohot nge ita nga ana etue pengpeng iange nakura

✧ 4:25: Isa 53:4-5 ✧ 5:3: Iei 1:2-3; 1Pi 1:5-7

ero toto ol nge ta halau mule ita. ⁷ Non tei toto nge lape mete ke halaua non e? Nakuna nge lape hana elechle mana tepoia poinga nem. Pe nenge teke non e lemene toto, i lape mete ke halaua non e nge na poinga urana pe pengpeng mana. ⁸ ✧Pe NeHalang henonou hote mutena tau ngana ia ita ke pomai: Ita hehei pe hana porekreke ngana mur kura pe Kristus mete ke halaua ita.

⁹ ✧Ke nenge teke Kristus eina poia NeHalang ke longala teua ita ke la tatu luluch nge i, lape poi ke mere nga letena inin ngana ol? Manmanna toto nge Kristus poia NeHalang ke ulo heke letena inin ngana nge ita ero pule! ¹⁰ Iange nga tele ngana ita NeHalang nena ngarang mur koi ita. Pe Tuna mete ke hepeng mule ita ke ulolo. Ke pomalam manmanna toto nge NeHalang letena urana mule nge ita ke neingara i ol, pe lape mene mule ita nga Tuna maul haka mule ngana! ¹¹ Pe nga nem mana ero, ta iech nge NeHalang nga ume nenge poia lange ara Non Soke Iesus Kristus, nenge heueu nei hetakile ita ke itaul NeHalang letera elle mule.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

¹² ✧Poinga poreke ngana lohote nge non e nga ich pe poinga poreke ngana nem poi hote metenga. Ke pomalam metenga lohote nge hulua lochloch iange hulua lochloch te poia poinga poreke ngana. ¹³ ✧Ke poinga poreke ngana lohote tala nga ich pe NeHalang tunge hotonga nga hoena ol. Pe nenge teke hotonga ero lape NeHalang tal hite poinga

✧ **5:8:** Ioa 3:16; 1Io 4:10 ✧ **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5

✧ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✧ **5:13:** Rom 4:15

poreke ngana pele ero. ¹⁴ Antam poia poinga poreke ngana iange longo ole taua NeHalang nena hotonga. Ke iri lochloch ngana nenge tetu nga etue nenge Antam ke la nga etue nenge Moses, te mete hotot ia poinga poreke ngana, pe iri nenge te poia poinga poreke ngana nenge pomanga nenge Antam poia neu ero, lape te mete pule.

Antam lohot ke heilangia non e nenge lape atat. ¹⁵ Pe NeHalang nena tunginga pe Antam nena poinga poreke ngana, te purpur ala hel ero. Non elle nenge ene Antam nena poinga poreke ngana poia hehei pe hana halang ke te mete. Nei manmanna. Pe NeHalang letena urana ngana palaungana toto pe nena tunginga nenge ta mene palaungana toto pule. Ana tunginga laka nenge hehei pe hana halang te mene nga non elle nenge ene Iesus Kristus letena urana ngana. ¹⁶ Nga etue nenge Antam poia poinga poreke ngana, NeHalang heleia ke teke poinga nem poreke toto ke tuangachol poreke ngana lape nanasia. Pe NeHalang nena tunginga i ure nenge altoto lochloch nga Antam nena poinga poreke ngana nem. Ke NeHalang tunge nena tunginga at nge ita nga ume nenge Iesus poia ke mene mule hehei pe hana lochloch nga reria poinga poreke ngana mur ke la tetu luluch nge I. ¹⁷ Non elle mana nenge ene Antam poia poinga poreke ngana pe nga nena poinga poreke ngana nem, metenga lohot nge hulua lochloch. Nei manmanna. Pe ure nenge palaungana toto laka NeHalang letena urana ngana pe nena tunginga nenge poia hehei pe hana ke te pengpeng mule nga NeHalang matana. Tunginga nem lohot nga ume nenge non elle nenge ene

Iesus Kristus poia. Pe lape te mene maulinga pe temes ke kerkereng nga tetu ngaria.

18 ✧ Non elle nenge ene Antam poia poinga poreke ngana. Pe nem lape poia hulua lochloch ke te mene tuangachol poreke ngana nenga metenga. Pe non e pule nenge ene Iesus poia ume urana ngana e. Pe nga ume nem NeHalang hepeng mule ita ke ta pengpeng nga matana pe longala teua ita pe tunge tunginga nenga maulinga ke koko at nge ita. 19 ✧ Non elle nenge ene Antam longo ole taua NeHalang pe nena longonga ole nem poia hulua halang ke te poia poinga poreke ngana. Pe non elle nenge ene Iesus longo taua NeHalang. Ke pomalam poia hulua halang ke te pengpeng mule nga NeHalang matana pe NeHalang longala teua iri ke la tetu luluch nge I.

20 Hotonga lohote pe henonou hote ke poinga poreke ngana puo irir toto. Pe nga etue nenge poinga poreke ngana lohote ke poreke toto, NeHalang letena urana ngana puo ke palaungana toto ol. 21 ✧ Poinga poreke ngana poia metenga ke song ke haia ita lochloch. Pe heueu nei NeHalang letena urana ngana song ke salala hite ita. Pe longala teua ita ke la tatu luluch nge i nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia, pe nem lape tunge maulinga ke koko nge ita.

6

Tai Ia Rera Inga Heueu Ngana

¹ Iok, lape ta poi ke pomerei ol? Lape tapoi manmana poinga poreke ngana ke NeHalang letena

urana ngana pupuo ke palaungana tototo ol? ² Ero toto! Tatu ngara nga poinga poreke ngana nemur mete sio ke ulolo. Ke lape tatu hit menmene ero ol! ³ ✧Imo a eteia ke ita ta mene henuninga pe ta lohot ke ita elle mana luluch nge Kristus, pe ta mene henuninga nenge ta mete luluch nge i pule. ⁴ ✧Nga etue nenge ta mene henuninga, ta mete luluch nge i pe tealohite ita la luluch nge i pule. Pe Temere NeHalang hemaui heke mule Kristus nga nena kerkerenga nenga nena hemalmalinga. Pe ita pule ke pomalam, pe ta talun ke tai ia rera inga heueu ngana. ⁵ Iange ita ta lohot ke ita elle mana luluch nge Kristus pe ta mete luluch nge i nga etue nenge mete. Pe nga mau haka mule ngana ita lape ta mau haka luluch nge i pule. ⁶ ✧Ita ta eteia ke rera poinga nikenika ngana mur ta mete haka luluch ia nge Kristus nga manga toto ke ulolo. Ke pomalam singira metmete ngana nei nena kerkerenga ero ol nge poia ita ke ta nanas ia poinga poreke ngana. Ke ita ta nanas tau mene poinga poreke ngana mur ero ol. ⁷ Iange ta eteia ke kerkerenga nenga poinga poreke ngana rahat tote mele nenge mete ero ol.

⁸ Ita letera manmanna ke ta mete luluch nge Kristus pe lape tatu ke ta mau luluch nge i pule. ⁹ Iange ta eteia ke Kristus mau haka mule nga metenga pe lape mete mule ero ol; metenga nena kerkerenga nenge hekou sio mule i ero. ¹⁰ Kristus mete ke hekou sue kerkerenga nenga metenga pe mete ke elle mana pe mete mule ero ol. Pe heueu nei tu ke mauul pe tuia nena tunga nga NeHalang

✧ 6:3: Kal 3:27 ✧ 6:4: Kol 2:12 ✧ 6:6: Kal 5:24

ene. ¹¹ ✧Ke pomalam mana nge imo. Imo letemo metene imo sipomo pe a hele ke pomai koi: Ita ta mete luluch nge Kristus pe poinga poreke ngana nemur te rahat toto mule ita ero ol. Ta mete pe NeHalang hemaui haka mule ita luluch nge Kristus ke tatu ia rera tunga nge NeHalang mana ol.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

¹² ✧Ke pomalam a longala teua poinga poreke ngana langa singimo metmete ngana nemur ero pe a longele singimo ke nanas tau mene lemene ngana mur ero. ¹³ ✧Pe a longele singimo unne ke poi ke pomanga ure nenge popoi poinga poreke ngana ero pule. Urana nge a tunge imo sipomo lange NeHalang iange imo apoi ke pomalaka nge hehei pe hana nenge te mete pe heueu nei a mau haka mule nga metenga. Pe a tung lochloche singimo lange NeHalang ke ume hote ure urana ngana mur. ¹⁴ ✧A longele poinga poreke ngana ke nauele imo ero iange atu teu nga hotonga nauala ngana ero, atu teu laka nga NeHalang letena urana ngana ol.

Ita Ume Ana Hana Mur Nga Poinga Nge Peng-peng

¹⁵ Iok, ita tatu teu mana nga NeHalang letena urana ngana. Pe nenge hotonga nauala ngana, tatu teu ia ero ol. Pe lape tapoi ke pomerei ol? Lape tai nga lemere ngara ke ta popoi poinga poreke ngana kura kai? Ero toto! ¹⁶ ✧Imo a eteia

✧ **6:11:** 2Ko 5:15; Kal 2:19 ✧ **6:12:** Gen 4:7 ✧ **6:13:** Rom 12:1

✧ **6:14:** 1Io 3:6 ✧ **6:16:** Ioa 8:34; 2Pi 2:19

ke nga etue nenge a tunge imo sipomo lange mele ke pomanga ume ana hana mur pe a longo taua i, manmanna ke mele nenge a longo taua i nem nena ume ana hana mur imo sapelpele. Pe nenge teke a tunge imo langa poinga poreke ngana lape a mene urumo metenga. Pe nenge teke a tunge imo lange NeHalang ke a nanasia I lape a mene urumo laka poinga pengpeng ngana mur. ¹⁷ Pe e hele urana toto lange NeHalang iange nge nike poinga poreke ngana nena ume ana hana mur imo toto, pe heueu nei a tung tote letemo ke longo tau tote helenga manmanna toto ngana nenge te hetoro sue lange imo. ¹⁸ Imo te mene hote imo nga poinga poreke ngana ke ulolo pe heueu nei poinga nge pengpeng nena ume ana hana mur imo ol.

¹⁹ Imo letemo matana ngana mallaha sakilil ero ke lape e heleia helenga nenge ta helele ia ke kokoes. Nge nike a tunge singimo unne hel ke poinga poreke ngana pe salaulaunga reria ume ana hana mur ia iri. Ke pomalam heueu nei a tunge iri ke la iri ume ana hana mur nga poinga nge urana pe pengpeng. ²⁰ Nga etue nenge poinga poreke ngana takue imo, a nanasia poinga nge pengpeng ero. ²¹ Pe a poia poinga poreke ngana nemur ke heueu nei a meia imo. Pe poinga poreke ngana nemur uruna metenga. Aina! Amene ute pele nge urana ero toto nga etue nem! ²² Pe heueu nei NeHalang mene hote imo nga poinga poreke ngana pe a lohot ke nena ume ana hana mur imo. Pe lemo ume mur lape poia imo ke a lohot ke pomange i. Ke pomalam, nga hoena lape a mene maulinga ke koko. ²³ ✧ Iange poinga poreke ngana

✧ **6:23:** Rom 5:12, 15

uruna laka metenga, pe NeHalang nena tunginga nenge tung mene at nge ita, ngana laka maulinga ke koko nge ara Non Soke Iesus Kristus.

7

Helenga Opene Nga Leinga

¹ Titik mur pe liliuk mur, Imo a eteia hotonga nenge Moses. Pe a eteia ke hotonga nauele mele nga etue nenge maulul mana, pe nenge teke mele nem mete, hotonga nena kerkerenga ero ol. ² Lape e heninia ke pomai koi; heie lei pe lape tu luluch manmana nge ene lola. Pe nenge teke ene mete, hei nem nanasia hotonga nenga leinga ero ol. ³ Pe nenge teke hei neu lei heke mule none nga etue nenge ene maulul kura, lape hotonga hele ke teke hei nem poia poinga poreke ngana nenge heporeke aria leinga. Pe nenge teke ene mete lo, hotonga nenga leinga rahite i ero ol. Ke nenge teke lei haka mule nge none, poia poinga poreke ngana e ero nenge heporeke leinga.

⁴ ✧ Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, hotonga rahite imo ero ol, iange imo elle luluch nge Kristus ke a mete luluch nge I. Ke heueu nei a lohot ke Kristus nena hana mur imo. Pe Kristus maul haka mule nga metenga ke pomalam lape ta ume manmana nge NeHalang ol. ⁵ Nga etue nenge ta nanas mene singira lemene ngana mur, hotonga kik heke letera poreke ngana ke tapoi menmene poinga poreke ngana mur. Pe ure nemur nenge ta popoia iri nem te tunge metenga at nge ita. ⁶ ✧ Pe heueu nei hotonga rahit hele ita ero ol, iange ita

✧ 7:4: Rom 6:2, 11 ✧ 7:6: Rom 8:2; 6:4

pomanga ta mete ke ulolo. Pe lape ta nanasia poinga heueu ngana nenge at nga Opepengpeng ke ta ume nge NeHalang, pe ta nanasia poinga nike ngana nga hotonga ero ol.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Hekou Sue Poinga Poreke Ngana

⁷ ✧Iok, lape ta hele ke ta teke hotonga i poinga poreke ngana, ae? Hotonga i poinga poreke ngana ero! Hotonga hemallaha hote poinga poreke ngana at nge ita. Nenge teke e memeleia mele nena ute, iau sipok e eteia ke poinga nem poreke ero. Pe hotonga hemallaha hote at nge iau ke teke poinga nem poreke. Iange hotonga hele ke teke, “O memeleia mele nena ure ero.” ⁸ Ke poinga poreke ngana nem lohota nga kue e nga NeHalang nena hotonga ke poi heke letek ke e memeleia ure tunten ngana halang. Ke nenge teke hotonga ero, poinga poreke ngana kikina ngana ero. ⁹ Nga etue nenge e eteia hotonga ero kura etu ke emaul. Pe nga etue nenge e eteia NeHalang nena hotonga ol, poinga poreke ngana kik haka nga letek pe e mete sapele. ¹⁰ Hotonga nem, NeHalang tunge ke hemaulia ita. Pe ero. E naue ke pomanga atia metenga nge iau. ¹¹ ✧Iange poinga poreke ngana nem hottaua kue e nga NeHalang nena hotonga ke pallaka ia iau pe hune iau. ¹² ✧Ke hotonga i ure nenge pengpeng pe NeHalang nena helenga kerkereng ngana i ure nenge pengpeng pe urana. ¹³ Pe nei, eh? Ngana ma ke merai? Hotonga i ure nge urana pe hotonga kai tunge metenga at nge

✧ **7:7:** Exo 20:17; Deu 5:21 ✧ **7:11:** Gen 3:13 ✧ **7:12:** 1Ti 1:8

iau mai? Luna ma ke pomam ero! Poinga poreke ngana umeia nena kue nga ure urana ngana mur ke tunge metenga at nge iau. Ke pomalam NeHalang nena hotonga henonou hote poinga poreke ngana ke i ure nenge poreke toto.

Hotonga Nai Nenge Te Palhelel Nga Letera

¹⁴ Ita ta eteia ke hotonga i ure nenge at nge NeHalang pe iau epoi ke pomau ero. Epoi ke pomalaka nga iau ume ana non pe poinga poreke ngana ole tele iau ke nena non iau ol. ¹⁵ ✧ Pe poinga nemur nenge epoi pulut mene iri pe e eteia luria ero. Ure nenge e teke e poia ngana kou e poia ero pe epoi mene laka ure nenge lemek ero nge e poia. ¹⁶ Pe nenge teke e poia ure nenge lemek ero nge e poia, nem luna pomanga e teke hotonga i ure urana ngana ia. ¹⁷ Iange iau sipok e poia ure nemur ero, poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge iau laka nenge popoia ure nemur. ¹⁸ Iau e eteia ke ute pele nge urana tu teu nge iau ero. E helele ia nei, nga lek poinga nike ngana nenge tu teu nge iau. Iange iau e teke e poia ure nenge urana pe ngana koi nakuk ero nge e poia. ¹⁹ Ke ure urana ngana nenge e teke e poia, e poia ero pe epoi mene ure poreke ngana mur nenge lemek ero nge e poia. ²⁰ Ke nenge teke e popoia ure nenge lemek ero nge e poia, iau sipok e poia ure nemur ero ol. Poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge iau laka nenge memeunun nge iau ke popoia ure nemur ol.

²¹ Ke e hottaua hotonga e koi umume nge iau. Nga etue nenge e teke e poia ure nge urana, ute

✧ 7:15: Kal 5:17

lohoh ke poi ele pe e poia ure nenge poreke. ²² Iau nga letek, mutek tau tote NeHalang nena hotonga. ²³ ✧ Pe e naue ke pomanga hotonga e nem umume nga letek unne pule. Pe hotonga nei, iri nai NeHalang nena hotonga nenge tutu nga letek tepal helel. Hotonga nei poia iau ke iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke ngana nenge umume nga letek nei. ²⁴ Iau panei etu ngak poreke toto pai! Itei nenge lape mene hote iau nga singik nenge lape tunge metenga nge iau mai, e? ²⁵ ✧ E hele urana toto lange NeHalang nge mene mule iau nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus!

Ke etu ngak pomai koi; Nga letek, iau ume ana non nga hotonga nenge NeHalang. Pe nga lek poinga nike ngana, iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke ngana.

8

Ta Nanasia Opepengpeng Lemene Ngana

¹ Lek helenga lochloch ngana nenge het sisio nei, luna ma hot ke mai koi: Imo nenge letemo manmanna nge Iesus Kristus, NeHalang lape tuacholia lemo poinga poreke ngana mur ero ol. ² Iange nga ume nenge Iesus Kristus poia, Opepengpeng nenge tunge maulinga, mene hote imo nga hotonga nenga poinga poreke ngana pe metenga. ³ Hotonga nenge Moses kikina ngana ero nge mene mule ita iange singira makuk mana nge nanasia. Ke pomalam ta nanas mene poinga poreke ngana mur. Pe NeHalang lemene ero ia poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge ita,

✧ **7:23:** Kal 5:17; 1Pi 2:11 ✧ **7:25:** 1Ko 15:57

ke pomalam kulosia i sipona Tuna ke lohot ke i non ke pomange ita hana porekreke ngana mur, ke la lohot ke I tunginga nenge mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur. ⁴ ✧ NeHalang poia ke pomai iange teke ta nanasia poinga nge pengpeng nenge hotonga heleia ke teke ta nanasia pe ta longo taua Opepengpeng pe ta nanas mene ita non lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.

⁵ Iri nenge te nanas menmene iri siporia lemeria ngaria nga poinga poreke ngana mur, leteria tu mana nga poinga poreke ngana mur. Pe iri nenge te nanas menmene Opepengpeng lemene ngana mur, leteria tu mana nga ure nemur nenge Opepengpeng lemene taua iri. ⁶ Iange iri nenge leteria tu manmana nga reria poinga poreke ngana mur, lape te mete. Pe nenge teke leteria tu mana nga Opepengpeng pe te nanas mene lemene ngana, lape NeHalang poia iri ke tetu ke nek pe tunge maulinga lange iri. ⁷ Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga poinga poreke ngana mur, te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri iange te longo taua NeHalang nena hotonga ero pe nakuria ero toto nge te nanasia. ⁸ Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga reria poinga poreke ngana mur nakuria ero toto nge te poia NeHalang ke iech.

⁹ ✧ Pe imo a pomange iri nemur ero. Nenge teke NeHalang Opene tu teu luluch toto nge imo lape a nanas mene lememo ngamo nga poinga poreke ngana mur ero ol. Lape a nanas mene

✧ **8:4:** Kal 5:16, 25 ✧ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3

Opepengpeng lemene ngana mur mana. Pe mele nenge Kristus Opene tu teu luluch nge i ero, Kristus nena non ia ero. ¹⁰ ✧Pe nenge teke Kristus tu teu luluch nge iong, singim lape mete iange nga lem poinga poreke ngana. Pe opem lape tu ke maulul iange o lohok ke iong non nge pengpeng ke ulolo nga ume nenge Kristus poia. ¹¹ Pe nenge teke i nenge hemaul heke Iesus nga metenga Opene tu teu luluch nge iong, iok, lape tunge maulinga langa singim metmete ngana nem pule. Pe lape poia ke pomai nga Opene ana ume, Opene nenge tu teu nge iong.

¹² Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ita ara ume nenge ta nanas mene NeHalang Opene hele ngana. Pe tatu ke ta nanas mene lemere ngara nga poinga poreke ngana ero. ¹³ ✧Iange nenge teke otu ke o nanas mene lememe ngam nga poinga poreke ngana, lape o mete. Pe nenge teke o hemete singim lemene ngana mur nga poinga poreke ngana, lape otu ke o maulul. ¹⁴ Iange iri nenge te nanas mene NeHalang Opene, NeHalang tutuna mur ia iri. ¹⁵ ✧ ✧Iange Ope nenge NeHalang tunge lange imo nem, i Ope nenge poia imo ke a ume manmana ero ol pe i Ope nenge poia imo ke a matau ero. I Ope nenge poia imo ke NeHalang tutuna mur imo. Pe nga Ope nem nena kerkerenga, ita ellechle nakura nge ta hetue NeHalang ke ta teke, "Temek!" ¹⁶ ✧Ke NeHalang Opene hele atat nga opere mur ke teke NeHalang tutuna mur koi ita. ¹⁷ Pe nenge teke NeHalang tutuna mur ita, lape ita ul Kristus ke ta

✧ **8:10:** Kal 2:20 ✧ **8:13:** Kal 6:8; Kol 3:5 ✧ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7 ✧ **8:15:** Kal 4:5-7; Hem 21:7 ✧ **8:16:** 2Ko 1:22

mene petanga mur nge Temere NeHalang nenge talue ke teke nena hana mur reria ia. Pe utar nenge NeHalang talue ke teke Kristus nena ia, ita lape ta mene pule. Ke nenge teke ta takisia melmelenga luluch nge Kristus, lape tateu langa nena hemalmalinga pule.

Nge He Lape Ta Mene Hemalmalinga

¹⁸ Iau e naue ke hemalmalinga nenge NeHalang lape tunge at nge ita nge he, i ure nenge palaungana toto nga melmelenga nenge ta takiskis ia heueu nei. ¹⁹ Ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote te heor haka mana pe te kulala iange te teke tenau ala tote NeHalang nge hemallaha hote tutuna mur. ²⁰ ✧ Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote, tetu ke pengpeng ke pomanga alahot ngana ia iri ero ol. Pe tepoi ke pomau nga lemeria ngaria ero – tepoi ke pomau nga NeHalang lemene ngana. Ke pomalam te kulele mene ²¹ NeHalang ke mene hot kel ia ure lochloch ngana nenge ala hote iri nga poinga nenge tetu ke te lapusa sio mana, ke tetu ke tepoi tetele mana ol. Pe te poi tetele ngaria nem, pomalaka nga hemalmalinga nenge NeHalang tunge lange tutuna mur.

²² Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote iri, te amneia melmelenga pe te kulalala ke at heueu nei. Pe melmelenga nenge te amneia nem pomalaka nga melmelenga nenga hohonga. ²³ ✧ Pe melmelenga nem lohohot mana nge iri ero. Ita nenge ta mene tele NeHalang nena

✧ 8:20: Gen 3:17-19 ✧ 8:23: 2Ko 5:2-4

tunginga nenga Opepengpeng, ta amneia melmelenga nem nge tu teu nge ita pule. Pe ta kulele tote NeHalang ke poia ita ke ta lohot ke tutuna mur ita, nga nenge mene mule singira lochloch nga poinga poreke ngana. ²⁴ Ita ta kulkulele mene ara maulinga nga tapa nge NeHalang. Pe nenge teke ta naue NeHalang nge tunge at nge ita lo, lape ta kulele ute pele ero ol. Iange nenge teke mele rahite ure nenge kulelele nga penna lo, lape kulkulelele utar kura? ²⁵ Pe ita ta kulkulele ara maulinga nga tapa nge NeHalang pe ta mene ero kura, ke pomalam pe tatu ke nek mana pe ta kulala.

²⁶ Pe Opepengpeng halaulau ita nenge sara kikina nge NeHalang ero ke pomalam mana, iange ta eteia poinga nenge ta hetalaulau ero pe ta eteia utar nenge ta hetalaulau ia ero pule. Pe letera meena ngana pe rera tanginga mur tetu teu nga letera nge teu toto pe nakura ero toto nge ta hele urume. Pe Opepengpeng i sipona halaua ita ke hetalaulau ara lange NeHalang.

²⁷ ✧NeHalang nau teu atat nga letera pe eteia letera tuanin ngana mur. Pe eteia Opepengpeng letena tuanin ngana iange Opepengpeng halaua NeHalang nena hana mur ke hetalaulau aria ke kerkereng toto lange NeHalang, pe poia nga poinga nenge NeHalang mutena taua.

²⁸ ✧Pe ita ta eteia ke NeHalang poia ure lochloch ngana ke te ume ke urana nge iri nenge muteria taua I. Ngana laka ita lochloch nenge NeHalang iua ita ke teke ta umeia nena ume nenge teke

popoia. ²⁹ ✧ Iri nenge leteria manmanna, NeHalang etei tele nike pe hesilei hote iri pe tal hote iri ke altoto, ke tepoi ke mange Tuna. Pomalam Iesus lohote ke pomanga tiria nenge palau. ³⁰ Pe iri nenge NeHalang tal hote ke altoto, iri laka nenge iua ke nena hana mur ia. Pe iri nenge NeHalang iua, iri laka nenge hetue ke te pengpeng nga matana. Pe iri nenge NeHalang hetue ke te pengpeng nga matana, iri laka nenge hemalmalia iri.

Ute Pele Rir Hote Ita Ero Toto Nga Mutenga Nenge NeHalang

³¹ ✧ Ke lape ta hele ke pomerei nga ure nemur nenge NeHalang poia nei mai? Nenge teke NeHalang mes luluch nge ita, itei toto nenge lape lohote ke hekou sue ita? ³² NeHalang rahit ele Tuna ero, tung hote Tuna ke mete ke halaua ita lochloch. Ke nga ume nenge Tuna poia nem, lape NeHalang letena ia ita pe tunge ure lochloch ngana hel at nge ita pule ke halaua ita. ³³ ✧ Mele pele nakuna ero toto nge poia helenga e ke tua taua NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri. Iange NeHalang i sipona hetue iri ke nena hana mur nge pengpeng. ³⁴ Pe itei toto nge lape hele ke teke NeHalang nena hana mur iri hana porekreke ngana mur? Mele pele ero toto iange Iesus Kristus mete pe maul haka mule nga metenga pe heueu nei are nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal pe hele lala nge NeHalang ke halaulaua ita. ³⁵ Pe itei toto nenge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus? Nenge teke ure meena ngana lohote nge

ita pe ta takisia melmelenga pe mele poi poreke ita, pe uringa lohote nge ita pe rera urelu ero pe metenga lohote nge ita. Ute pele ero toto nga ure lochloch ngana nemur nge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus! ³⁶ ✧Iange manmanna nge ure nemur lape lohote nge ita ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

“Kokoes hana te teke te hunune imem nge iong mana;

Pe te popoia imem ke pomanga sipsip nenge te hunune.”

³⁷ Ure meena ngana nemur lochloch te heporeke ita nga letera manmanna ngana ero iange i nenge mutena tau tote ita, talue ita ke ta hekou sue ure lochloch ngana nemur. ³⁸ Iange iau e etei tote ke ute pele ero toto nge lape rir hote ita nga nena mutenga nge ita. Metenga pe ure meena ngana mur nenge te lohote nge ita nga ta maulul ngara. Pe angkelo mur pe ope poreke ngana mur pe ure nemur nenge tetu heueu nei pe ure nemur nenge te lohote nge he pe kerkerenga mur, ³⁹ pe ure nemur nenge tetu nga ora pe nemur nenge tetu nga ere pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich, ure nemur nakuria ero toto nge te rir hote ita nga NeHalang nena mutenga nge ita, nenge henonou hote nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia.

9

NeHalang Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Israel

✧ **8:36:** Psa 44:22

¹ Iau Kristus nena non toto koi iau. Pe e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero koi. Pe e etei ngak nga utar nenge urana pe utar nenge poreke, Opepengpeng heleia at nge iau ke teke e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero. ² Iau letek meena toto pe letek kolkol ke kokoes mana. ³ ✧Iange lemek ke e teke NeHalang ulo heke letena inin ngana nge iau toro mana pe rir hote iau ke Kristus nena non iau ero ol. Pe e teke mene mule Israel mur, alok mur pengpeng. ⁴ ✧Iri Israel mur pe NeHalang nena hana mur nenge poia iri ke te lohohot ke tutuna mur ia iri pe NeHalang hemallaha hote nena hemalmalinga lange iri. Pe te takisia NeHalang ke i luluch nge iri pe te mene nena hotonga mur pe te etei tote poinga nenge te heto heke NeHalang pe NeHalang poia tomunga hel ana helenga luluch nge iri. ⁵ Pe rette Apraham pe Isak pe Iakop reria tete mur ia iri pe Kristus lohohot nge iri hana ana mata nem. Kristus i NeHalang nenge nauele ure lohloch pe ta heto hekeke i ke koko! Manmanna toto.

⁶ Hehei pe hana halang nge Israel te lohohot ke NeHalang nena hana mur ia iri ero iange leteria manmanna nge Kristus ero. Pe tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange Apraham nge nike, NeHalang poia ke lohohot ke manmanna. ⁷ ✧Pe iri nenge Apraham nena tete mur ia iri, iri lohloch te lohohot ke NeHalang tutuna mur ia iri ero. Iange NeHalang hele lange Apraham ke teke, “Ne Isak nena tete mur lape te poi hote lem tete mur nenge e heleia lange iong nem.” ⁸ ✧Nenge nei

✧ **9:3:** Exo 32:32 ✧ **9:4:** Exo 4:22; Lev 1-10; Psa 147:19; Rom 15:8; Hip 9:5 ✧ **9:7:** Gen 21:12 ✧ **9:8:** Kal 4:23

luna mai koi: Hehei pe hana nenge te lohot mana nga poinga nenga leinga nenge hehei te hohoe iri, iri nemur Apraham nena tete mur toto ia iri ero. Apraham nena tete mur toto laka iri nenge te lohot ke pomanga NeHalang nena tomunga hel ana helenga heleia. Ke iri nemur lape te lohot ke NeHalang tutuna mur ia iri toto. ⁹ ✧Iange NeHalang nena tomunga hel ana helenga nem hele ke mai koi: “Nga hesinga nenge atat nem, teio iri rahtele henel het pe eat mule. Pe he Sara lape hoe tum tamane ngana e.”

¹⁰ Pe nem mana ero. He Repeka hoe tutuna mur nai nge iri tatamanna nge non elle mana nem. Nge rette palaungana ne Isak. ¹¹⁻¹² ✧Aina nai neu taria hoe iri ero kura pe NeHalang hesilei hote elle nge iri ke ulolo ke poi nena ume ana non ia. Pe NeHalang hele lange he Repeka ke teke, “Tum nenge i palaungana lape ume mule nge tum nenge kino.” Ke NeHalang iua kol nem iange hesilei hote i pe hesilei hote i nga nena ume e nenge poia ero. Iange iri nai te poia ume e nge urana ma poreke ero kura. ¹³ ✧Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Iau letek tutu nge Iakop pe e hesilei hote i pe Iso ero.”

¹⁴ Ke lape ta hele ke pomerei mai? Lape ta hele ke ta teke NeHalang poia poinga nge pengpeng ero kai? Ero toto! ¹⁵ ✧Iange NeHalang hele lange Moses ke teke,
 “Lape letek ia mele nenge letek urana ia
 pe epoi ke nek lange mele nenge e teke e
 halaua i.”

✧ **9:9:** Gen 18:14 ✧ **9:11-12:** Gen 25:23 ✧ **9:13:** Mal 1:2-3

✧ **9:15:** Exo 33:19

16 ✧ Ke NeHalang hesilei hote ita iange letena ia ita. Pe hesilei hote ita nga rera ume urana ngana mur ero pe nga ita sipora lemera ngara ero. 17 ✧ Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele lange ne Parao ke teke, “E hemes heke iong ke iong naungaala ana non nge Ekipto, iange e teke e poia iong ke o hemallaha hote lek kerkerenga. Nga poinga nem lape hulua lochloch ngana nga ich te hesongia ek.” 18 Ke pomalam NeHalang letena ia mele nenge teke letena urana ia pe poia mele ke longo ole nga lemene ngana.

NeHalang Letena Inin Ngana Pe Letena Urana Ngana

19 Iok, amoe onteia iau ol, “Nenge teke pomam, iok, pomerei toto nenge NeHalang hele ke teke ta popoi poinga poreke ngana kura? Pe ara tei toto lape hul mule NeHalang lemene ngana?”

20 ✧ Ia kole iong itei toto nenge o teke o hepal-lele mulmule onteinga lala nge NeHalang malam? Tuninga nenge mele pip hote nga ich pilpile ngana, ontei mule mele nenge pip hote i ke pomai ero, “Pomerei nenge o umeia iau ke pomai?”

21 ✧ Nenge teke mele nem lemene ume hot ke ure nai nga ich pilpile ngana nenge pip hot tuninga nem ia. Elle nenge ma ke tatalo elele etue papalauna mur pe elle nenge te poipoi reria ume ana ia nga etue lochloch.

22 Pe NeHalang poi ke pomalam pule ke teke hemallaha hote kikina ngana pe letena inin ngana. Pe ero. Maluch ole mene iri nenge lape

✧ 9:16: Epe 2:8 ✧ 9:17: Exo 9:16 ✧ 9:20: Isa 29:16; 45:9

✧ 9:21: Jer 18:6

ulo heke letena inin ngana nge iri. Ngana laka iri nenge NeHalang tatalo ala ke teke heporeke iri. ²³ NeHalang maluch ole iri iange teke hemallaha hote nena hemalmalinga palaungana lange iri nenge letena ia iri. Ngana laka iri nenge NeHalang tataloele tele iri nike ke teke te mene nena hemalmalinga. ²⁴ Pe ita laka nenge NeHalang iua ita nem. Pe NeHalang mene hote nena hana mur nge Iuta mana ero, mene hote nena hana mur nge hana lomomona ngana mur pule. ²⁵ ✧Ke NeHalang nena alalaha nenge hetatalonga Hosea has sue ke ulolo, hele ke teke,

“Hana nenge lek hana mur ia iri ero,

Lape e hetue iri ke ‘lek hana mur ia iri.’

Pe tuele kina nemur nenge mutek taua iri ero,

lape e hele ia iri ke, ‘Mutek tau tote iri.’ ”

²⁶ ✧Pe pule,

“Nga kileng lochloch ngana nenge E hele lange iri ke e teke,

‘Imo lek hana mur imo ero.’

Hulua lape te hetue iri ke

‘NeHalang nenge tu ke maulul tutuna mur ia iri.’ ”

²⁷ ✧Pe hetatalonga Isaias hele urume hana nenge Israel ke pomai:

“Hehei pe hana nenge Israel iri halang toto

ke pomanga peipei nenga ruach ilina,

pe NeHalang lape mene mule ellechle mana nge iri

ke te mene maulinga ke koko.

²⁸ Iange Non Soke lape tom choro mene

ana etue ke choro mana

pe poia melmelenga ke lohot nge hehei pe hana
 lochloch nga ich
 pe lape poia ke ueiuei toto.”

²⁹ ✧ Ke pomanga hetatalonga Isaias hele ngana ia
 ke ulolo, nenge hele ke teke,
 “Nenge teke Non Soke nenge kikina toto
 longele matara alona hel ke tetu ero
 lape ita lochloch ngana tahet
 ke pomange iri nenge Sotom pe Komora.”

Israel Mur Leteria Manmanna Nge Kristus Ero

³⁰⁻³¹ Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur
 tepur kikiria toto ke te tango rere kue ke te lohot
 ke te pengpeng nga NeHalang matana. Pe te
 hottaua ero iange te teke te poia nga kue nenge te
 nanas tau tote hotonga mur. Pe hana lomonmona
 ngana mur tepur kikiria ero mana pe te lohot
 ke te pengpeng nga NeHalang matana iange nga
 leteria manmanna ngana mana. ³² ✧ Ia pomerei
 nge Israel mur te mene ero? Te mene ero iange
 iri leteria manmanna nge Kristus ero. Pe te teke
 reria ume urana ngana mur mana lape poia iri
 ke te pengpeng nga NeHalang matana. Ke po-
 malam te singsingo nga “um nenge poia hehei pe
 hana ke te sisingo ia”. ³³ ✧ Ke pomanga NeHalang
 nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana
 nenge hele ke teke,
 “Anau, e talue um e nga kileng nenge Sion.

Um nenge lape poia hehei pe hana ke te
 singsingo pe te losio ia.
 Pe mele nenge letena manmanna nge I lape e hile
 hote i ero.”

✧ **9:29:** Isa 1:9 ✧ **9:32:** Isa 8:14 ✧ **9:33:** Isa 28:16; 1Pi 2:6

10

¹ Titik mur pe liliuk mur, ure nenge letektek ia pe e hetalaulau ia, ngana koi nenge e teke NeHalang mene mule lek hana Israel mur. ² Iau e hele ke pomai iange e etei tote: Iri leteria toto ke te teke te ume nge NeHalang. Pe leteria matana ngana nga kue nenge te nanasia ke te ume nge NeHalang, pengpeng ero. ³ Iange NeHalang poia kue e nenge lape poia iri ke te lohok ke te pengpeng nga matana. Pe iri lemeria ero ia ke te nanasia ero. Te teke te poia iri ke te pengpeng nga iri siporia reria poinga nenge te nanasia hotonga. ⁴ Hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses nem, hetala ngana nge Kristus. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Kristus, lape te lohok ke te pengpeng nga NeHalang matana.

⁵ ✧Moses hele urume hotonga nem nge lape poia mele ke pengpeng nga NeHalang matana: Nenge hele ke teke, “Mele nenge nanas taua hotonga tang ngana lape tu ke maulul.” ⁶ ✧Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele urume letera manmanna ngara nge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana: Nenge hele ke teke, “O ontei mule iong nga letem ke pomai ero, ‘Itei nenge lape haka langa lut nga tapa?’ (ke mene sue Kristus at) ⁷ Pe o ontei mule iong ke pomai ero pule, ‘Itei nenge lape sio langa metenga ana kileng?’ ” (ke hemaual heke mule Kristus nga metenga) ⁸ NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke mai koi, “Helenga tu rochroi nge iong nem lo;

✧ 10:5: Lev 18:5 ✧ 10:6: Deu 30:12-14

tuteu luluch nge iong nga letem pe nga halim pule.”

Pe helenga nem i helenga nenge lete manmanna ngana ana nenge mo haliu hotote. ⁹ Ke nenge teke o hele hot ke o teke, “Iesus i Non Soke,” pe letem manmanna nga letem toto ke NeHalang hemaual heke mule i nga metenga, lape NeHalang mene mule iong. ¹⁰ Iange letem manmanna nge teu toto pe nem poia iong ke o lohot ke o pengpeng nga NeHalang matana. Pe nga halim o hele hote letem manmanna ngana pe nem poia iong ke NeHalang mene mule iong. ¹¹ ✧Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele nenge letena manmanna nge Kristus, lape NeHalang hile hote i ero.” ¹² ✧Poinga nem lape lohot ke elle mana nge Iuta mur pe hana lomomona ngana mur pule. Ute pele nge altoto nge iri ero. Ke Non Soke elle nem, i hulua lochloch nenge leteria mamanna nge i aria Non Soke ia, pe lape tunge ure urana ngana mur lange iri. ¹³ ✧Ke, “iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang mene mule iri.”

¹⁴ Pe nenge teke leteria manmanna nge NeHalang ero, pomerei nge te onteia I ke halaua iri? Pe nenge teke te longe NeHalang nena helenga ero, lape leteria manmanna nge I ke merei toto? Pe nenge teke mele haliu hote nena helenga ero, lape te longe ke mere? ¹⁵ ✧Pe nenge teke te kulos hote iri ero lape te haliu hote nena helenga ke pomerei? Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Urana toto! Hana nenge

✧ **10:11:** Isa 28:16

✧ **10:12:** Ume 15:9

✧ **10:13:** Jol 2:32

✧ **10:15:** Isa 52:7

tei hot ia helenga urana toto ngana, ngaria koi te atat!”

¹⁶ ✧Pe hana halang nge Israel te longala teua helenga urana toto ngana nem ero. Iange hetatalonga Isaias hele ke teke, “Non Soke, mele pele letena manmanna nga lem helenga nenge mo haliu hote lange iri ero.” ¹⁷ Ita, letera manmanna ngara lohote iange ta longe helenga urana toto ngana. Pe ta longe helenga urana toto ngana iange mele haliu hote Kristus nena helenga. ¹⁸ ✧Pe e teke e onteia imo ke pomai: Hehei pe hana nenge Israel mai, te longe helenga urana toto ngana pule ma ero? Iri te longe ke ulolo. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke, “Te longe hana nemur reria haliunga nga ich lochloch,
pe reria haliunga song ke langa kileng lochloch ngana nga ich.”

¹⁹ ✧Iok, lape e ontei mule imo ke pomai: Heei pe hana nenge Israel mai, te eteia helenga urana toto ngana pule ma ero? Iri te eteia ke ulolo. Iange Moses hele tala ke teke, “Lape e mene teua iri nenge lek hana mur ia iri ero ke tetu luluch nge iau,
pe nga nem lape e poia imo ke samo keke iri.
Pe lape letek urana ia iri nenge te eteia ute e ero toto
pe nga nem lape e helete ininia imo.”

²⁰ ✧Hetatalonga Isaias heleia NeHalang nena helenga ke mallaha toto ke teke,
“Heei pe hana nenge te tango rerere iau ero,

✧ **10:16:** Isa 53:1 ✧ **10:18:** Psa 19:4 ✧ **10:19:** Deu 32:21

✧ **10:20:** Isa 65:1

te hottaua iau.
 Pe e hemallaha hote iau lange
 iri nenge te ontei rerere iau ero.”

21 ✧Pe nenge Israel, NeHalang hele ke teke,
 “Nga etue lochloch etul hote perik ke e teke elau
 teua iri.
 Pe ero, te longo ole taua iau pe te hele poreke
 iau.”

11

Israel Mur Hel Mana Leteria Manmanna Nge Non Soke

1 ✧Iok, lape e ontei ke pomai: NeHalang mai hile hote nena hana mur ol kai? Ero toto! Iange iau lek nge Israel pule pe lekte laka ne Apraham pe e lohot nga kaleu ramana nge Pensamin. 2 Israel mur teha ero kura pe NeHalang hesilei hote iri ke ulolo ke nena hana mur ia iri. Ke NeHalang nena hana nemur nenge hesilei hote iri ke ulolo, lape hile hote iri ero. Imo a eteia nananga nenge hetatalonga Elaia nenge tu nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo. Elaia letena inin taua Israel mur pe hele ke kerkereng toto lange NeHalang ke teke, 3 ✧ “Non Soke, hana nemur te hune lem hetatalonga mur pe te toto sue lem tunginga ana hatanga mur. Pe iau toro mana koi etu ol pe ngaria koi te teke te hunune iau pullo.” 4 ✧Pe NeHalang tuacholia Eliaisa nena helenga ke pomerei? NeHalang tuacholia ke teke, “Iau e rahat ke lek hana mur iri 7,000 pe hana nemur te heto hekeke aetapuna nenge ene Paal

✧ **10:21:** Isa 65:2 ✧ **11:1:** 1Sa 12:22; Psa 94:14; Pil 3:5 ✧ **11:3:** 1Ki 19:10, 14 ✧ **11:4:** 1Ki 19:18

ero.” ⁵ Ke heueu nei pule NeHalang hile hote nena hana mur Israel ero. I hesilei hote hehei pe hana hel ke nena hana mur ia iri nga letena urana ngana. ⁶ ✧Ke NeHalang hesilei hote iri nga letena urana ngana mana, pe nga reria ume urana ngana mur ero. Pe nenge teke NeHalang hesilei hote iri nga reria ume urana ngana mur, lape NeHalang nena tunginga nenga letena urana ngana nem luna ero.

⁷ Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur te purpur ke te tango rere ure pe te hottaua ero pe iri hel mana nenge NeHalang hesilei hote iri te hottaua. Pe iri lochloch ngana NeHalang hepiriu ala tote leteria ke te longe nena iunga ero. ⁸ ✧Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,
 “NeHalang tunge aria lete mete ke leteria haka ero,

ke te eteia ure nemur nenge te esesia ero pe te eteia ure nemur nenge te longlonge ero.

Ke ure nei lohotot ke heueu nei lohotot kura.”

⁹ ✧Pe ne Teuit hele ke teke,

“Iau lemek toto ke e teke aria ngaunga matana
 mur
 te hesingo ia iri ke te losio
 pe ekoukou ele iri ke te tekema te urana nga
 NeHalang matana.

Pe lemek toto ke e teke NeHalang tunge tuanga-
 chol lange iri.

¹⁰ Pe lemek toto ke e teke NeHalang poia iri
 ke mataria hit ke te kolkol
 pe poia iri ke teura ero toto

nga ure meena ngana mur nenge lohotos nge iri.”

NeHalang Mene Mule Hana Lomonmona Ngana Mur

¹¹ ✧ Iok, lape e ontei mule pule: Iuta mur te losio ngaria neu mau, lape te poreke sapele pe te urana mule ero ol? Pomam ero! Reria poinga poreke ngana nem halaua hana lomonmona ngana mur ke te mene maulinga ke koko, pe nem poia Israel mur ke saria keke iri. ¹² Iuta mur tehul rumeria ia Kristus pe nga reria poinga nem, NeHalang poi ke urana lange hehei pe hana nga ich. Iuta mur leteria manmanna nge Kristus ero, ke pomalam NeHalang poi ke urana lange hana lomonmona ngana mur. Pe nenge teke Iuta mur lochloch leteria manmanna mule nge Kristus, lape NeHalang poi ke urana toto lange hehei pe hana lochloch ngana nga ich!

NeHalang Tunge Maulinga Lange Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

¹³ Iok, imo hana lomonmona ngana mur, lape e hele lange imo. Iau hekulkulonga nenge e ume luluch nge hana lomonmona ngana mur pe e tung teu tote iau nga ume nem. ¹⁴ Iange iau e teke e heneue lek hana mur ke te poi ke pomange hana lomonmona ngana mur nge NeHalang mene mule iri. ¹⁵ NeHalang hile hote iri mukam ke pomalam mene mule hehei pe hana nga ich ke tetu ke elle luluch nge i. Pe nga etue nenge NeHalang mene mule Israel mur, lape tepoi ke pomalaka nga te maul haka mule nga metenga. ¹⁶ Ke i manmanna

✧ **11:11:** Ume 13:46

toto nge NeHalang hesilei hote Israel mur nga poinga nei. Nenge teke ngaunga ele unne nenge tepoi tunginga ia lohot ke urana, ngaunga aluana lochloch lape te urana pule. Pe nenge teke ae ulana mur te urana, ae perperna mur lape te urana pule.

¹⁷ ✧Pe NeHalang hile hote Iuta mur hel pe mene hana lomomona ngana mur ke te mene muria. Ke iri tepoi ke pomanga ae oliua toto ngana perperna mur nenge te chato hote iri. Pe hana lomomona ngana mur tepoi ke pomalaka nga ae oliua uraurau ana perperna mur nenge te mene muria ke te tuatom teu mule nga ae oliua toto ngana tana. Pe Iuta mur reria tete mur iri ae ulana urana ngana nem. Ke imo hana lomomona ngana mur, heueu nei a mene maulinga pule nga ae ulana urana ngana nenge Iuta mur. ¹⁸ Ke pomalam a palut laka rara pe anau sio mene ae perperna nemur ero. Iange imo ae ulana inheke imo pe imo a inheke ae ulana ero. ¹⁹ Iok, lape a hele ke a teke, “Te chatoa ae perperna nemur lo pomalam e puotom tele iau ke e mene muria.” ²⁰ Nem manmanna. Pe ae perperna nemur te chato hote iri iange leteria manmanna ero pe iong o mene muria iange letem manmanna nge Kristus. Pe o palut laka rara ero. Urana nge o matau. ²¹ Iange nenge teke letem manmanna ero lape NeHalang hile hote iong pule ke pomanga ae perperna nemur nenge chato hote iri neu.

²² ✧Ke o naue lo? NeHalang nena poinga urana pe i nge maluch ero la. Ke iri nenge leteria man-

✧ **11:17:** Epe 2:11-19 ✧ **11:22:** Ioa 15:2, 4

manna ero NeHalang maluch ole iri ero. Pe i poi ke nek lange iong nga nenge teke o nanasia mene lemene ngana. Pe nenge teke o nanasia lemene ngana ero, i lape chato hote iong pule. ²³ Pe nenge teke Iuta mur leteria manmanna mule, NeHalang nakuna nge tuatom teu mule iri nga muria nenge chato hote iri ia ke tetu mule nga muria. ²⁴ Letemo metene ke nek! Iuta mur iri ae oliua toto ngana perperna mur ia iri. Pe imo, ae oliua nenge uraurau ana perperna mur. Pe NeHalang chato hote Iuta mur pe tuatom teua imo langa ae oliua toto ngana tana ke a mene muria. Pe nenge teke Iuta mur leteria manmanna mule, semel mana nge NeHalang tuatom teu mule iri langa muria!

NeHalang Lape Mene Mule Israel Mur Pe Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

²⁵ Ke titik mur pe liliuk mur, lemek ke e teke a eteia helenga manmanna ngana nenge NeHalang hemallaha hote nei ol. Pomalam lape a eteia pe a hele ke a teke, “Manmanna iam, imem mo etei lochloche NeHalang letena tuanin ngana ero i!” Ke ana helenga mai koi: Israel mur halang lemeria ero nge leteria manmanna nge Kristus. Pe lape tepoi ke pomalam kela het nga etue nenge hana lomonmona ngana nemur nenge NeHalang amele iri, teteu kela tetu luluch nge NeHalang. ²⁶ ✧ Ke nga kue nem NeHalang lape mene mule Israel mur lochloch. Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

✧ **11:26:** Isa 59:20-21

“Non nenge lape mene mule hehei pe hana lape lohot nge Sion nga kileng nenge Ierusalem. Pe lape holoa sue ne Iakop nena tete mur reria poinga poreke ngana mur ke te lasus lochloch.

²⁷ ✧ Ke nenge nei poi ke pomanga lek tomunga hel ana helenga nenge e saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.”

²⁸ Israel nemur lemeria ero nge te longala teua helenga urana toto ngana ke tuteu nge iri, ke pomalam te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri, ke nem halaua imo hana lomomona ngana mur. Pe NeHalang mutena taua Israel mur iange nga nena tomunga hel ana helenga nenge poia lange reria tete mur. ²⁹ Iange NeHalang hul mule letena ero ol nga ure urana ngana mur nenge tungge lange iri nenge hesilei hote iri ke ulolo. ³⁰ Ke pomange imo hana lomomona ngana mur. Nge nike a longo ole taua NeHalang pe NeHalang letena ia imo pe mene mule imo iange Israel mur te longo olole. ³¹ Ke heueu nei Israel mur lemeria ero nge te longo tau pe nenge teke lemeria, te longo tau pe NeHalang letena ia iri pule ke pomange imo. ³² NeHalang poia hehei pe hana lochloch ngana nga ich ke tepoi manmana poinga poreke ngana iange nga reria longonga ole. Pe poia iri ke pomai iange teke letena ia iri lochloch.

Ta Heto Heke NeHalang Ene

³³ ✧ NeHalang letena tuanin ngana pe letena matana ngana elela toto pe i non urana ngana ia

toto! Mele pele nakuna ero toto nge letena matana hote NeHalang letena tuanin hot ngana ia nena ume mur!

34 ✧ “Itei toto eteia Non Soke letena tuanin ngana mur?

Pe itei toto tunge lete matana ngana lange i?”

35 ✧ “Pe itei toto tunge ute lange NeHalang ke lape NeHalang tuachol mule lange i?”

36 ✧ Ero toto! Iange NeHalang ala hote ure lochloch pe ala hote ure lochloch ke nena ia, pe ure lochloch temeria i. Ta heto heke NeHalang ene ke koko! Manmanna toto.

12

Ta Tung Teu Tote Ita Lange NeHalang

1 ✧ Titik mur pe liliuk mur, lek helenga lochloch ngana koi tetu pe lape ta potar ol? E hele ke kerkereng toto lange imo. NeHalang letena ia ita ke palaungana toto lo. Ke pomalam e teke a tung teu tote singimo lange i ke pomanga tunginga nenge maulul pe lemlem ke a poia nena ume. Nenge nei i kue nenge a heto heke NeHalang nga letemo pe lape poia i ke iech. 2 Pe a nanasia poinga nenge hehei pe hana nga ich ero, a longele NeHalang ke hetaua letemo tuanin ngana nike ngana mur nga heueu ngana. Ke NeHalang lape hulialemo poinga mur ke nanasia letemo tuanin ngana heueu ngana nemur. Ke pomalam lape a etei tote poinga nemur nenge NeHalang mutena taua iri, pe a eteia poinga nemur nenge te urana pe te pengpeng pe poia i ke iech.

✧ **11:34:** Isa 40:13; 1Ko 2:16 ✧ **11:35:** Job 41:11 ✧ **11:36:** 1Ko 8:6 ✧ **12:1:** Rom 6:11, 13; 1Pi 2:5

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nemur Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita

³ ✧ Iau e lohot ke iau non nenge pomai nga tunginga nenge NeHalang tunge at nge iau. Ke pomalam e hele lange imo elle pe elle ke mai: Otal heke tote iong ke o teke iong non toto ero. Otal sio mene iong pe o amnei urume iong nga letem manmanna ngana nenge NeHalang tunge lange iong. ⁴ ✧ Ita elle pe elle singira sachanchana halang. Pe singira sachanchana nemur aria ume altototo. ⁵ Ke pomalam mana nge ita. Ita halang pe singira elle mana luluch nge Kristus pe singira sachanchana nemur te tuatom tele hel luluch nge pekngaria mur. ⁶ ✧ NeHalang letena urana ia ita ke tunge tunginga kuenkuena ngana mur at nge ita. Mele nenge mene tunginga nenge hetatatalo, poia ke purple letena manmanna ngana. ⁷ Pe mele nenge mene tunginga nenge halaulaua hehei pe hana, poia ana ume ke manmanna ke halaua hehei pe hana. Pe mele nenge mene tunginga nenge hetottoro, poia ana ume ke manmanna ke hetoro. ⁸ Pe mele nenge mene tunginga nenge he kerkerkereng ia hehei pe hana leteria, poia ana ume nem ke lohot ke manmanna. Pe mele nenge mene tunginga nenge tungtung ure lala nge mele hel, poia nga letena toto ke hile hote ure. Pe mele nenge mene tunginga nenge i mukmuka nge hehei pe hana, nakuna taktakia ana ume nem. Pe mele nenge mene tunginga nenge letena ia hehei pe hana, iech mana pe poia ana ume nem ke lohot.

✧ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pil 2:3 ✧ **12:4:** 1Ko 12:12, 27

✧ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

Mutera Tau Tote Hehei Pe Hana

⁹ Nga etue nenge mutemo taua hehei pe hana, mutemo taua iri ke manmanna pe a channanga mana ero. Pe a hile hote poinga poreke ngana pe a rahit mene poinga nenge urana. ¹⁰ ✧ A tung tote letemo lange pekngamo mur pe mutemo tau tote iri. Pe a heto heke menmene pekngamo mur. ¹¹ A ume ke kerkereng toto pe lemo melei tana rara ero. A tung tote letemo lange Non Soke ke a ume nge i. ¹² ✧ A iech pe a kulele mene utar nenge letemo tu hit menmene nenge lape at. Pe nenge teke ure meena ngana lohot nge imo a takis mene pe a hetalaulau ke kokoes. ¹³ ✧ A tunge lemo urelu hel lange NeHalang nena hana mur hel pule pe a lohe lemo pele matana mur lange hana nemur nenge teat nga kileng tau ngana.

¹⁴ ✧ A onteia NeHalang ke poi ke urana lange hana nemur nenge tepoi porekreke imo pe a onteia i ke he poreke iri ero. ¹⁵ A iech luluch nge iri nemur nenge te iechiech pe a tang luluch nge iri nemur nenge te tangtang. ¹⁶ ✧ Atu ke letemo elle luluch nge hulua lochloch pe atal heke imo ero, a au sio mene imo ke aume luluch nge iri nenge pingaria iuiu ero. Atal heke imo ke a teke imo toto ero.

¹⁷ ✧ Nenge teke mele poia poinga poreke ngana e lange imo, a tuacholia poinga poreke ngana e lange iri ero. Ames ke kerkereng ke a poia poinga nenge urana nga hulua mataria. ¹⁸ A ume ke kerkereng toto ke atu ke letemo elle luluch nge

✧ **12:10:** 1Pi 1:22 ✧ **12:12:** 1Te 5:16-18 ✧ **12:13:** Hip 13:2

✧ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 ✧ **12:16:** Pro 3:7 ✧ **12:17:** 1Te 5:15

hulua lochloch. ¹⁹ ✧ Titik mur pe lihiuk mur, a tuacholia poinga poreke ngana nenge mele hel te poia lange imo ero. A hei tele lange NeHalang ke tuacholia nga letena inin ngana. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, heleia Non Soke hele ngana nge hele ke teke, “Iau sipok lape e tuacholia poinga poreke ngana nenge te poia.”

²⁰ ✧ Pe imo, urana nenge apoi ke pomai koi, “Nenge teke lemo ngarang mur te mete aria, a hengaua iri.

Pe nenge teke te meteune ech, a tunge ech lange iri ke tein.

Nenge teke a poia poinga nei lange iri, lape temei tote iri.”

²¹ A longala teua poinga poreke ngana ke hekou sue imo ero. A poia poinga urana ngana ke a hekou sue poinga poreke ngana.

13

Ta Longo Taua Hana Nenge Te Here Kileng

¹ ✧ Urana nge imo hehei pe hana lochloch atu ke a longo tau mene hana nenge tenau ele imo, iange NeHalang i sipona tal hote poinga nem pe tunge hana nemur aria ume nenge tenau elele hehei pe hana. Pe iri te lohote pe tepoi ke pomam nga iri siporia lemeria ngaria ero. ² Ke mele hel nenge te longo ole taua hana nemur, te longo ole tau ume nenge NeHalang tal hote ke ulolo. Pe mele hel nenge tepoi ke pomam, te longia aria melmelenga nenge lape lohote nge iri ke ulolo. ³ ✧ Iange iri

✧ **12:19:** Deu 32:35; Mat 5:39 ✧ **12:20:** Pro 25:21-22; Mat 5:44

✧ **13:1:** Pro 8:15; Tit 3:1 ✧ **13:3:** 1Pi 2:13-14

nemur nenge te nanasia poinga nge pengpeng, te mataua hana nenge tenau elele iri ero. Iri nemur nenge te popoi poinga poreke ngana mana, te mataua hana nemur nenge tenau elele iri. Ke nenge teke lememo ero nge a mataua hana nenge tenau elele imo, iok, a nanas mene poinga nge pengpeng. ⁴ Iange hana nemur, NeHalang nena ume ana hana mur ia iri, nenge teume ke te halaulaua imo ke atu ke nek. Pe nenge teke a popoi poinga poreke ngana, nem lape poia imo ke a matau. Hana nemur, NeHalang talue iri ke nena ume ana hana mur ia iri pe te mene hekerkerenga nenge te tung hote NeHalang letena inin ngana lala nge mele hel nenge te popoi poinga poreke ngana. ⁵ Ke pomalam urana nge a longo taua iri. Pe a longo taua iri nga lemo mataunga nenge, a teke lape te poia NeHalang letena inin ngana ke lohote nge imo ero. Pe pule, a longo taua iri nga ure urana ngana nenge a eteia ke NeHalang poi hote ke teke ta nanasia. ⁶ ✧Ke ngana laka nenge a sausau umtutuna pule. Iange hana nemur te umume nge NeHalang pe te poia aria ume ke lohote ke nek ke kokoes. ⁷ Ke pomalam ume nemur nenge a poia lange iri ero kura, a poia lange iri ol. Nenge teke asau umtutuna ero kura, asau umtutuna ol. Pe nenge teke a poi ke nek lange hel nge iri ero kura, apoi ke nek lange iri ol. Pe nenge teke atal heke hel nge iri ero kura atal heke iri ol.

Mutera Taua Pekngara Mur Iange Ara Etue Heroi Lo

✧ 13:6: Mat 22:21

8 ✧A hanok ia umtutuna ma ute e nge mele ero toto. Mutemo taua pekngamo mur pe lemo mutenga nem, a poia ke pomanga lemo hanganok nenge a tunge lange mele elle pe elle. Mele nenge poi ke pomai, nanas tau tote hotonga hele ngana. 9 ✧Iange hotonga hele ke teke, “O heporeke leinga ero,” “O hune mele ero,” “O keme ero,” “O memeleia mele nena ute e ero.” Ke hotonga nemur pe hel pule, iri lochloch te lohot nga hotonga tana elle nenge hele ke teke, “Mutem taua mele hel pule ke pomanga mutem taua iong sipom.” 10 ✧Iange mele nenge mutena taua pekngana mur, poia poinga poreke ngana e lange iri ero. Ke nenge teke mutemo taua hehei pe hana, a nanasia hotonga lochloch ke ulolo.

11 ✧Pe a poia ol iange ta tutu nga etue e lokoi. Etue nei i etue nenge ta mamamani ero ol koi, matara charchara mana pe ta nauala mana ol. Iange etue heroi lo nenge lape NeHalang mene mule ita nga rera melmelenga mur pe tala nga lut nga tapa. 12 ✧Tatu nga kileng au ngana ke mala toto lo pe mam pe kileng chach sio ke etue heueu ngana e at. Pe tatu hit mene poinga nemur nenge ta popoia iri nga kileng au ngana ero ol. Ta ra heke rera palinga hel ana ure mur nenga kileng mesehe ngana ana. 13 ✧Ta almasia rera inga mur pe tai ke ta pengpeng ke pomange hehei pe hana nenge teii nga kileng mesehe ngana. Pe tain ke ara hauaua ulu ero ol. Pe poinga poreke ngana mur

✧ **13:8:** Mat 22:39-40; Iei 2:8 ✧ **13:9:** Exo 20:13-15, 17; Deu 5:17-19, 21 ✧ **13:10:** 1Ko 13:4-7 ✧ **13:11:** Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✧ **13:12:** 1Io 2:8 ✧ **13:13:** Luk 21:34; Epe 5:18

pe salaunga ana poinga pe poinga nenge tama lululuch nge hehei, ta hile tote iri ol. Pe tapal hel ero pe sara keke hel ero ol. ¹⁴ ✧Pe lape apoi ke pomai koi: A mene ara Non Soke Iesus Kristus ke pomanga lemo hengeron nenge a heron heke nge imo. Pe singimo lemene ngana mur nga poinga poreke ngana, a hile iri ke te lasus toto ol.

14

Ta Halaua Iri Nenge Leteria Manmanna Ngana Kerkereng Ero

¹ ✧Hana pe hehei hel leteria manmanna nge Kristus pe leteria manmanna ngaria kerkereng ero iange leteria nachnai nga ure hel. A long teua iri lange imo pe a hele inin taua iri nga reria poinga nenge te poia nem ero. ² ✧Mele hel nenge leteria manmanna ngana kerkereng te teke urana nge te ngaua ngaunga kuenkuena ngana mur. Pe iri nenge leteria manmanna ngana kerkereng ero, te teke urana nge te ngau mene ngaunga hel mana pe huros ero. ³ ✧Pe urana ero nge mele nenge ngaungau huros ero nge ngailele mele nenge ngaungaua ngaunga kuena ngana mur. Iange mele nenge ngaungaua ngaunga kuena ngana mur, NeHalang mene mule i ke ulolo. ⁴ ✧Ke o amnei teu langa mele nena poinga mur ero. Mele nem, Non Soke nena non ia i. Pe pomere nge o teke o nauele i. Pe nenge teke non nem losio ma mes ke kerkereng Non Soke i sipona lape amnei teu laia. Pe Non Soke nena non nenge umume nge

✧ **13:14:** Epe 5:11 ✧ **14:1:** Rom 15:7 ✧ **14:2:** Gen 9:3-4

✧ **14:3:** Kol 2:16 ✧ **14:4:** Mat 7:1; Iei 4:11-12

i, lape ume ke kerkereng iange Non Soke i sipona halaulaua i.

⁵ ✧ Mele hel te teke etue hel papalauna nga etue hel, pe mele hel te teke etue lochloch iri etue papalauna mur ia iri. Nga ure nenge pomam, imo elle pe elle amnei teu ke nek pe a nanas ia utar nenge imo elle pe elle a teke urana. ⁶ Mele hel nenge te teke etue e palaungana nga etue hel, te talue etue nem ke i etue nenge te heto hekeke Non Soke ia. Pe iri nenge te ngaua ngaunga kuenkuena ngana mur, te teke urana nga Non Soke matana pe te hele urana lange i nga ngaunga nemur. Pe mele hel nenge lemeria ero nge te ngau huros, te teke urana nga Non Soke matana pe te hele urana lange Non Soke nga ngaunga hel mana nenge te ngaua. ⁷ Iange mele pele tu ke heiech ia i sipona nga lemene ngana ero pe mete nga i sipona lemene ngana ero. ⁸ ✧ Nenge teke tatu ke ta maulul, ta maulul nga Non Soke lemene ngana pe nenge teke ta mete, ta mete nga Non Soke lemene ngana pule. Ke nenge teke ta maulul ma ta mete, ta nanas mene Non Soke lemene ngana.

⁹ Kristus mete pe maul haka mule nga metenga ke ulolo. Ke nga poinga nem, Kristus lohote ke i Non Soke nge iri lochloch. Iri nenge te mete pe iri nenge te maulul pule. ¹⁰ ✧ Ke pomerei nenge a henonou perimo lange pekngamo mur ke a teke te poia poinga poreke ngana. Pe pomerei nge a ngailelele iri? Ita lochloch lape tames nga NeHalang matana ke amnei teu at nge ita nga rera poinga mur. ¹¹ ✧ Iange NeHalang nena alalaha

✧ **14:5:** Kal 4:10-11 ✧ **14:8:** Kal 2:20 ✧ **14:10:** 2Ko 5:10

✧ **14:11:** Isa 45:23; Pil 2:10-11

nenge tehas sue ke ulolo, hele ke mai,
 “NeHalang hele ke teke,
 ‘Tau etu ke e maulul ke manmanna,
 pe manmanna toto ke hulua lochloch
 lape te tualou sio nga matak
 ke te heto heke iau;
 pe hulua lochloch lape te hele hot
 ke te teke iau NeHalang toto ngana.’ ”

¹² Ke pomalam, ita elle pe elle lape ta mes nga NeHalang matana pe ta hele hote rera poinga mur pe ta kulele ana tuangachol.

Ta Heporeke Pekngara Mur Nga Leteria Manmanna Ngana Ero

¹³ Ke pomalam ta henonou perra lange pekn-gara mur ero. Ure nenge urana nge ta poia ngana koi nei: Letera haka ke ta poia tira e ma liura e ke losio nga poinga poreke ngana ero. ¹⁴ ✧ Iau e nanas tau tote ara Non Soke Iesus pe manmanna ke e eteia ke ute pele nge poreke nge tuteu nga ngaunga pele ero. Pe mele hel nenge te teke ngaunga e poreke, ngaunga nem poreke mana nge iri nenge te teke poreke. ¹⁵ ✧ Ke nenge teke o heporeke tim ma lium e letena iange o ngaua ngaunga e nenge i teke poreke, poinga nem henonou hote ke iong mutem taua i ero toto. Nakuna urana ero nge o heporeke tim e nga letena manmanna ngana, iange i pule, Kristus mete ke mene mule i ke ulolo. ¹⁶ Ke pomalam poinga nenge a teke urana nge a poia pe mele hel te heleia ke te teke poreke, a poia ero ol. ¹⁷ Iange NeHalang nena naualanga pe nekinga tu nga ure nenge ta

✧ **14:14:** Ume 10:15; Tit 1:15 ✧ **14:15:** 1Ko 8:11-13

ngaungaua pe ta ininia ero. Ana ure toto ngana laka: Poinga nenge tatu ke ta pengpeng pe ta nanasia NeHalang lemene ngana mur pe poinga nenge tatu ke letera elle luluch nge NeHalang pe poinga nenge Opepengpeng poia letera ke iech manmana. ¹⁸ Iange mele hel nenge te nanasia poinga nemur ke te ume nge Kristus, lape te poia NeHalang ke iech pe pule hehei pe hana lape te heleia ke te teke poinga nem urana.

¹⁹ ✧Ke pomalam ta ume ke kerkereng ke tapoi hote poinga nemur nenge hetakile hehei pe hana ke nek pe hekerkereng ia mele elle pe elle. ²⁰ ✧A heporeke NeHalang nena ume nga poinga nenge aheo nga naunga ero. Iange NeHalang heo ele ngaunga e ero. Pe poinga nenge mele ngaua ngaunga e ke he poreke mele nga letena manmanna ngana, poinga nem poreke. ²¹ Iong o teke o ngaungaua huros ma o inin ia ech kerkereng ngana? Utar nenge o teke opoia letem matana hote ke nek mukam. Nenge teke lem poinga nem heporeke mele letena manmanna ngana, urana nge o poia ero nike.

²² A rahite letemo manmanna ngana mur ke tu mana nge imo pe NeHalang, nga ngaunga nemur nenge imo elle pe elle a ngaungaua. Mele nenge poia ute nenge i sipona teke urana pe amneia ke poia poinga poreke ngana e ero, urana nge o iech. ²³ Pe mele nenge letena nachnai ia ngaunga nenge lape ngaua, poia poinga poreke ngana nga nenge teke ngau mule ngaunga nem. Iange poia nena poinga nem pe amneia nga letena ke poinga

✧ **14:19:** Rom 12:18; 15:2 ✧ **14:20:** 1Ko 8:13

nem poreke. Pe ure nenge ta poia nga letera manmanna ngana ero, i poinga poreke ngana.

15

Ta Poia Mele Hel Ke Te Iech Pe Ita Sipora Ero

¹ Ita nenge letera manmanna ngana kerkereng, ta halaua iri nenge leteria manmanna ngana kerkereng ero ke ta takisia aria melmelenga pule, pe letera tu mana nga rera iechinga mur ero.

² ✧Urana nge ta poia iri nemur ke te iech pe ta halaua iri ke ta he kerkerengia leteria manmanna ngana mur. ³ ✧Iange Kristus poia ume nenge tung mule iechinga lange i sipona ero. Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke, “Helenga poreke ngana nenge hehei pe hana te poia lange iong, ana melmelenga koi lohot nge iau.” ⁴ ✧Ure lochloch ngana nenge tehas sue nge nike ke ulolo, tehas sue ke hetore koi ita. Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hetakile ita ke tatu ke nek pe hekerkereng ia ita ke ta rahite letera manmanna ngana pe tatu ke ta kulkulele mene ara maulinga nga tapa nge i.

⁵ NeHalang i non nenge he kerkereng ia ita pe poia ita ke tatu ke nek. Pe e hetalaulau amo ke NeHalang poia imo ke atu luluch ke elle pe letemo ma ke elle ke a nanasia Iesus Kristus nena poinga mur. ⁶ Ke pomalam ames ke elle pe a heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene.

Helenga Urana Toto Ngana Lohot Nge Hana Lomonmona Ngana Mur

⁷ ✧Iok, Kristus longala teua ita ke ulolo ke pomalam apoi ke urana lala nge imo elle pe elle ke a longala teu helia imo. Pe poinga nem lape poia hehei pe hana ke te heto heke NeHalang. ⁸ ✧Iange Kristus lohote ke i ume ana non nenge halaulaua imem Iuta mur. Nem henonou hote ke NeHalang nena tomunga hel ana helenga nenge poia lange Iuta mur reria tete mur, lohote ke manmanna. ⁹ ✧Pe pule poia hana lomonmona ngana mur ke te heto heke NeHalang iange i non nge letentena ia iri. Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke:

“Ke pomalam lape e heto heke em,
nga etue nenge etu luluch nge hana lomonmona ngana mur.

Pe lape e peua peunga mur ke e heto heke em.”

¹⁰ ✧Pe NeHalang nena alalaha e pule hele ke teke,
“Imo hana lomonmona ngana mur,
a iech luluch nge NeHalang nena hana mur.”

¹¹ ✧Pe nena alalaha e pule hele ke teke,
“Imo hana lomonmona ngana mur
a heto heke Non Soke.

Imo hehei pe hana lochloch,
a peua peunga mur ke a heto heke i.”

¹² ✧Pe hetatalonga Isaias heleia pule ke teke,
“Ne Iese palau nette e lape is toto haka,
pe lape lohote ke i naungaala ana non
nenge lape nauela hana lomonmona ngana mur.

✧ **15:7:** Rom 14:1 ✧ **15:8:** Mat 15:24 ✧ **15:9:** Psa 18:49; Ume 3:25 ✧ **15:10:** Deu 32:43 ✧ **15:11:** Psa 117:1 ✧ **15:12:** Isa 11:10; Hem 5:5

Pe aria kulkulalanga nenga maulinga tu nge i.”

¹³ NeHalang i non nenge tunge kulkulalanga nga maulinga nga tapa nge ita. Pe e hetalaulau amo lange i ke poia imo ke letemo ma ke nek pe a iech nga letemo manmanna ngana. Pe Opepeng-peng lape he kerkereng ia imo nga amo kulkulalanga nga maulinga nge NeHalang.

Paulus Hele Urume Nena Ume

¹⁴ Iok titik mur pe liliuk mur, Iau letek manmanna ke ure urana ngana mur halang tetu teu nge imo. E eteia ke letemo matana ngana urana ke a purpur nge a hetoro helel ia imo. ¹⁵ Pe lek helenga hel nga alalaha nei e hele chach hot tote pe era hala halik ia ero, iange e teke e helete metene mule imo nga ure nemur. E poia ke pomam iange NeHalang letena urana toto nge iau ¹⁶ ✧ke e poia Iesus Kristus ana ume lange hana lomonmona ngana mur. Pe e ume nge NeHalang ke e haliu hotote nena helenga urana toto ngana. Ke pomalam hana lomonmona ngana mur lape tepoi ke pomanga tunginga nenge Opepengpeng helemlem ia pe NeHalang longele ke mene.

¹⁷ Iau e nanas tau tote Iesus Kristus ke pomalam e iech toto nge e poia NeHalang nena ume. ¹⁸ Pe lemek ero toto nge e hele hote ume pele nge mele pule poia. E teke e hele ke kerkereng toto nga ume nenge Kristus poia nge iau ke e poia hana lomonmona ngana mur ke te longo taua NeHalang. Pe te longo taua NeHalang nga helenga nenge e heleia pe nga ume nenge e poia. ¹⁹ Ngana

✧ **15:16:** Rom 1:5; 11:13

laka nga Opepengpeng nena kerkerenga nenge he kerkereng ia iau ke epoi hotote ure papalauna nemur nenge e hele pe te lohot manmana. Ke e talun ke e haliu hote helenga urana toto ngana nenge Kristus, ke rongo heke lochloche kileng nemur nge Ierusalem pe ramak laia nga kileng mur nge Ilirikam pule. ²⁰ ✧ Iau lemek toto ke e teke e haliu hote helenga urana toto ngana nenge Kristus nga kileng nemur nenge te eteia Kristus ero kura. Iange lemek ero nge e ume haka mana nga ume nenge mele nge altoto talune ke ulolo. ²¹ ✧ Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke, “Iri nemur nenge te longe pingana ero toto lape te naue i,
pe iri nemur nenge te longe nena helenga ero toto lape te eteia ke nek.” ²² ✧ Ke ume nei poi ele iau ke kokoes ke ngana laka nenge eat ke e lohot nge imo erochro.

Paulus La Ke Nau Tote NeHalang Nena Hana Mur Nge Rom

²³ E teke ela ke enau toto imo pe ero manmana ke hesinga halang la ke ulolo. Pe heueu nei e teke ela toto nge imo ol iange e heulo hote lek ume lochloch ngana nga kileng nemur nga lamai ke het lo. ²⁴ Ke pomalam lape ela nga kileng nenge Sipein pe ela ke e lohot nge imo ke etu pol pe e iech luluch nge imo mukam. Pe iau e teke urana nge a halaua iau nga lek kue ke ela nga kileng nem. ²⁵ ✧ Pe heueu nei e lala nge Ierusalem kura ke e

✧ **15:20:** 2Ko 10:15-16 ✧ **15:21:** Isa 52:15 ✧ **15:22:** Rom 1:13

✧ **15:25:** 1Ko 16:1-4

lala halaunga nenge lala nge NeHalang nena hana mur nga lamau. ²⁶ ✧Iange NeHalang nena hana mur nenge Mesatonia pe Akaia tetal helenga lo pe te iech ke te teke te tunge reria halaunga nga umtutuna ke lange NeHalang nena hana mur nge Ierusalem nenge reria ure ero. ²⁷ ✧Iri siporia tetal helenga pe te iech mana nge tepoi ke pomau. Pe urana nge tepoi ke pomau, iange Iuta mur laka nenge te halaua hana lomonmona ngana mur nga ure urana ngana mur nge NeHalang ke halaua iri nga operia mur. Ke pomalam hana lomonmona ngana te tuacholia ke te halaua Iuta mur nga ure nenge halau mene singiria. ²⁸ Ke iau lape e tunge umtutuna nemur lange NeHalang nena hana mur ke te rahite mukam. Ke het pe ramak lange Sipein pe nga ela ngak, lape enau toto imo mukam. ²⁹ ✧Iau e eteia ke ulolo ke Kristus nena petanga mur te muta toto nge iau lo. Pe nga etue nenge ela nge imo, lape e tunge petanga nemur lange imo.

³⁰ ✧Ke titik mur pe liliuk mur, nga letera man-manna ngana nge ara Non Soke Iesus Kristus pe nga mutenga nenge Opepengpeng tunge at nge ita, e onteia imo ke e teke a pur kikimo ke a hetalaulau ak lange NeHalang ke halaua iau. ³¹ A hetalaulau ak iange Iuta mur hel nga lamau leteria manmanna ero ke te teke te heporeke iau. Pe pule a hetalaulau ke NeHalang nena hana mur nge Ierusalem te iech nge te mene halaunga nenge e lalaia nei. ³² Ke pomalam nga NeHalang lemene

✧ **15:26:** Ume 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2, 12 ✧ **15:27:** 1Ko 9:11 ✧ **15:29:** Rom 1:11 ✧ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

ngana ela ke e lohot ke e iech luluch nge imo pe etu pol nge imo. ³³ E hetalaulau ke NeHalang nenge popoia letera ke ma ke nek, tu luluch nge imo lochloch. Manmanna.

16

Paulus Hekule Nena Apalanga Mur

¹ E teke e hele tote liura he Popi lange imo. Hei nem umume nga mata nenge NeHalang nga kileng nenge Kenkrea pe i hei urana ngana ia. ² E teke e onteia imo ke a longala teua i ke pomanga Kristus nena hana mur pekngaria ia. Pe a halaua i nga ure nemur nenge mutena taua iri iange i halaulaua hehei pe hana halang pe halaua iau pule.

³ ✧ Pe a heleia lek apalanga lange Prisila pe Akuila. Iri nai, pekngak mur ia iri iange te umume ia Iesus Kristus nena ume ke pomange iau. ⁴ E teke e hele urana toto lange iri iange te matau reria ero toto nga nenge te halaua iau nga lek ume. Pe NeHalang nena mata mur hel nge hana lomonmona ngana mur, te hele urana toto lange iri pule.

⁵ Pe a heleia lek apalanga lange iri mata nenge te hekiraurau nga iri nai nem reria pele. Pe a heleia lek apalanga lange neingak Epinetus pule. Epinetus non nenge i tala toto nge hulua nena poinga mur ke nanasia Kristus nga tuele kina nenge Eisia.

⁶ Pe a heleia lek apalanga lange he Maria pule. Hei nem ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo.

✧ **16:3:** Ume 18:2

- ⁷ Pe pule a heleia lek apalanga lange Antronikus pe Iunias. Iri nai iri Iuta ke mange iau pe tetu luluch nge iau nga tuele au ngana. Pe pingaria iuiu nga ume nenge iri hekulkulonga mur pule, pe iri muka tala nge iau ke te nana-sia Kristus.
- ⁸ Pe a heleia lek apalanga lange Ampilitus pule. Ampilitus i neingak toto ia nenge nanas tau tote Non Soke.
- ⁹ Pe a heleia lek apalanga lange Urpanus pule. Urpanus i pekngara ia iange i umume ia Kristus nena ume ke pomange ita.
Pe a heleia lek apalanga lange Istakis pule, Istakis i neingak toto ia.
- ¹⁰ Pe a heleia lek apalanga lange Apelis pule. Apelis, te totoia i pe henonou hote ke i nanas tau tote Kristus nga nena ume mur.
Pe a heleia lek apalanga lange Aristopulus pe alona mur lochloch.
- ¹¹ Pe pule a heleia lek apalanga lange Heroton. Heroton i alok ia.
Pe pule a heleia lek apalanga lange Nakisus pe alona mur nenge te nanas tau tote Non Soke.
- ¹² Pe a heleia lek apalanga lange hehei nemur pule, he Taraipina pe he Taraiposa. Iri nai te ume ke kerkereng toto nge Non Soke.
Pe pule a heleia lek apalanga lange neingak hei e pule nge ene he Persis. Ana hei ume ke kerkereng toto nge Non Soke pule.
- ¹³ ☆ Pe a heleia lek apalanga lange Rupas pe tana pule. Rupas i non nenge pingana iuiu nga Non Soke nena ume, pe tana neknek ia iau ke

pomanga tuna iau pule.

- 14 Pe pule a heleia lek apalanga lange Asinkiritus pe Pilikon pe Hemis pe Patropas pe Hemas pe nge NeHalang nena hana mur nenge te eukiraurau nga reria pele.
- 15 Pe pule a heleia lek apalanga lange Pilolokus pe Iulia pe Nerias iri nai liuna pe Olimpapas pe NeHalang nena hana mur lochloch nenge te eukiraurau nga reria pele.
- 16 ✧A tunge lemo apalanga lange imo elle pe elle pe a sisa perimo pe a poia ke pomanga NeHalang nena hana mur imo. Pe Kristus nena mata mur lochloch ngana te hekule reria apalanga lange imo pule.

Hana Hel Te Teke Te Heporekreke Mata Nenge NeHalang

17 ✧Iok titik mur pe liiuk mur, e teke e hele ke kerkereng toto lange imo ke a nauala toto amo nge iri nemur nenge te teke telas lele helel ia imo. Iri te teke te helosio ia imo nga letemo manmanna ngana mur. Iange iri te hetoro ngaria, te teke tepoi elele hengetoro nemur nenge a mene. Ke pomalam ahul rumemo toto ia iri! 18 ✧Iange hana nemur nenge pomam te popoia ara Non Soke Kristus nena ume ero. Leteria tu mana nga iri siporia lemeria ngaria pe ure mur nenge singiria kikikia. Ke pomalam te tamal hote reria helenga mur nenge tang ke urana toto, ke te channanga ia hehei pe hana nenge leteria matana ngana mallaha ero. 19 ✧Hulua lochloch ngana nenge

✧ **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ✧ **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10

✧ **16:18:** Pil 3:19; 2Pi 2:3 ✧ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20

leteria manmanna te longe imo nge a longo tau ke a nanas tau tote NeHalang nena helenga, pe iau e iech toto nge imo nga nem pule. Pe e teke a etei tote ure nemur nenge te urana ke nek toto. Pe ure nemur nenge te poreke, e teke letemo unne la taua ero toto.

²⁰ ✧Musuna pol mana pe NeHalang nenge popoia letera ke ma ke nek, lape hekou sue Satan ke unalou sue nga apem huna pe tunge kerkerenga lange iong.

E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus Kristus letena urana ngana tu luluch nge imo.

²¹ ✧Timoti i non nenge ume lululuch nge iau, pe i hekule nena apalanga lange imo. Pe iri nei, iri Iuta ke pomange iau; Lusias pe Iason pe Sosipater. Iri te hekule reria apalanga lange imo pule.

²² Tetias koi nenge has susue lek helenga mur nga alalaha nei. Pe i hekule nena apalanga lange imo pule nga Non Soke ene.

²³ ✧Ne Kaius i non nenge longala teua iau nga nena pele. Pe mata mur nga lamai te eukiraurau nga nena pele pule. Ana non hekule nena apalanga lange imo pule.

Pe ne Irastus i non nenge nauelele umtutuna nga tuele tana nei, pe iri nai tira Kuatus te hekule reria apalanga lange imo pule. [²⁴ E hetalaulau amo ke ara Soke Iesus Kristus letena urana toto ngana tu toto nge imo. Manmanna.]

Ta Heto Heke NeHalang

25 ☆Ta heto heke NeHalang! NeHalang i non nenge purpur toto nge he kerkerengia imo ke letemo manmanna, nga helenga urana toto ngana nenge e hetore lala nge hehei pe hana, pe nga helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus. Helenga urana toto ngana nenge Kristus i nananga manmanna ngana nenge tu ke talkome mana, nga hesinga tana rorol ngana nemur nenge tela ke ulolo, nga ita non ta lohohot ngara nga ich nei nike. 26 Pe heueu nei NeHalang nenge tu ke maulul ke koko hemallaha hote ol nga nena helenga mur nenge hetatalonga mur tehas sue iri, ke hehei pe hana nga kileng lochloch ngana leteria manmanna nge i pe te longo taua i. 27 NeHalang i toro mana letena matana ngana urana toto. Ke pomalam ta heto heke ene nge Iesus Kristus ke koko! Manmanna Toto.

☆ **16:25:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5, 9; Kol 1:26

**Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language
of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long
Niugini**

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95